SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 14 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 18 MAJ 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | 3 DINARA PRIMERAK

VELIKA GODIŠNJICA

Jovan POPOVIĆ

Ovih dana navršava se pet godina od one sudbonosne bitke koja se još i danas naziva Petom neprijateljskom ofanzivom, a koja je ustvari peta velika bitka naše narodnooslobodilačke vojske, bitka u kojoj se radilo o sudbini naše oslobodilačke borbe uopšte, peta velika ofanziva naše vojske i peta njena presudna pobeda. Naša nova ratna nauka već je dala ocenu i izvukla teoretske zaključke iz tog velikog iskustva.

Naša književnost, međutim, jedva je dotakla tu veliku temu. Tema je, zaista, i velika i snažna i odgovorna. Ona traži izvanredno dubok stvaralački zahvat, veliku snagu oblikovanja zbivanja koja su skoro nepojamna. U isti mah to je tema značajna u međunarodnim razmerama.

Pet godina prošlo je od početka te velike bitke na prostoru Tare, Pive i Sutjeske, na kome se našla u gvozdenom neprijateljskom obruču glavnina naše narodnooslobodilačke vojske. Pet godina, a čini se već istorija danas, u drugoj godini izvršenja prvog Petogodišnjeg plana socijalističke izgradnje Jugoslavije. Ustvari duh te borbe prisutan je u svemu što danas činimo, u svim našim naporima i pregnućima, u našoj nepokolebljivosti, u našoj rešenosti da očuvamo i razvijemo ono što smo izvojevali, u našem ponosu i našem novom jugoslovenskom patriotizmu.

Peta ofanziva bila je presudna prekretnica u našem ratu. Imali smo već vojsku koja je položila istoriske ispite, imali smo slobodnu teritoriju i narodnu vlast, bio je već razvijen opšte narodni ustanak s jasno izraženim ciljevima u celoj zemlji. Sve je to neprijatelj hteo da uništi, da krajnjim ulaganjem snaga osujeti sve što je već bilo ostvareno. Ne samo nemačko-italijanski osvajači, nego i vladajući krugovi zemalja zapadnih saveznika bili su uvereni da je naša oslobodilačka borba došla u bezizlazan položaj, da je »epizoda« našeg »herojskog gesta« likvidirana. Ustanak se do velikih razmera razvio u svim krajevima naše zemlje uz učešće svih naroda Jugoslavije. U svima krajevima ratovale su jedinice naše vojske i rasla je narodna vlast, — no sudbina svega odlučivala se na jednom relativno malom nepovoljnom prostoru, gde se nalazila glavnina naše vojske s Vrhovnim štabom. Jedinice naše vojske i partizanski odredi u svim krajevima Jugoslavije odazivali su se pozivu Vrhovnog štaba da svim mogućnim akcijama razvuku i oslabe udarnu snagu neprijatelja. Četiri divizije, na koje se okomio neprijatelj najvećim snagama što ih je dotada primenio, bile su samo deo naše vojske. Ali te četiri divizije bile su oličenje čitave naše vojske, a svaki borac, svaki ranjenik i bolesnik u sastavu glavnine osećao je i znao: ovde se rešava sudbina i budućnost Jugoslavije.

Pobeda naše vojske u situaciji koja se činila bezizlaznom jedno je od »čuda« koje imaju jasno objašnjenje.

Triumfovale su borbena svest i snaga našeg oslobodilačkog pokreta, triumfovala je pravilna linija naše nepobedive Komunističke partije, koja je i vodila i oličavala narod, triumfovala je mudrost i nepokolebljiva prodornost druga Tita, u kome se stekla sudbina naše borbe i naših naroda.

Koliko mnoštvo zajedničkih i ličnih sudbina u tom opštem tragično-veličanstvenom zbivanju! Koliko se složenosti, a i pak jednosmislenosti u tom monolitnom jurišu, otkriva za književnika koji o tome treba da kazuje. Svim borcima sve četiri divizije bilo je jasno da jedan deo vojske mora da se žrtvuje za spas celine i buduće države. Koji će to deo biti, da li prva ili druga grupa divizija? Kojoj će biti teže, da li onoj koja prva probija obruče ili onoj koja se probija za njom? A šta će biti sa hiljadama ranjenika i bolesnika, koji su pretstavljali, u tome času, najveći problem i najveći teret, ali koji su, u isto vreme bili toliko dragoceni? Tifusni bolesnici koji su se vukli polusvesni, uskoro će opet postati prekaljeni i svesni borci. I u čitavoj toj vojsci operativnoj i neoperativnoj ni trunke sumnje gesta ili kolebanja. Kapitulacija nije pala na um ni onom koga je otupela tifusna groznica. Nema borca i neborca — svaki je neposredno borac. Lekari, bolničari i komordžije moraju biti heroji. Najviši rukovodioci dolaze u položaj da neposredno vode bitku izbliza.

I u toj besprestanoj bici na frontovima, u zasedama, u tom besprestanom lomljenju neprijateljskih obruča, iskrsava jedan problem. Iznurenost? Donekle. Demoralizacija? Ne. Ali rukovodstva su se ozbiljno pozabavila jednom pojavom koja je ocenjena kao izvesna demoralizacija, a to je bila ravnodušnost prema smrti kod jednog dela boraca. Suprotno od straha — ali štetno za borbu. Trebalo je u toku same neprekidne borbe voditi neumornu akciju za suzbijanje te ravnodušnosti prema smrti kod nekih, pojačavati borbenu volju u pravcu da ne treba ginuti nego hteti ostati živ. Jer nije se radilo o gestu, radilo se o pobedi. Možda će jedan deo vojske izginuti da pobedonosno izide vojska. Svaki treba da je spreman da može poginuti, ali niko ne sme ni za trenutak da se pomiri s tim da će poginuti. Nehteti poginuti, hteti poraziti neprijatelja. Pojedinci su iznureni, ali vojska to ne sme da bude!

A koliko je mrtvih pod najrazličitijim uslovima ostalo na tom slavnom putu, na tom putu koji će svetliti kroz čitavu našu istoriju. Mnogo kasnije, vraćajući se na isti teren, naši borci su nalazili drugove izginule tada, a ostale na poprištu u najčudnijim, najpotresnijim položajima što ih pogibija u ratu može nametnuti. Poginuli borci i izginuli ranjenici dočekali su osvetnike i oslobodioce u položajima u kojima su ostali kao da se jedan istoriski trenutak bio ukočio. Tu je, jurišajući na čelu jedinica svoje divizije, poginuo legendarni komandant Sava Kovačević. On se nije mirio s tim da pogine u uzvišenom gestu, ali ima trenutaka kada radi čitave vojske, radi primera, radi morala treba jurnuti na najisturenije i najopasnije mesto. Tu, kraj Sutjeske, ostalo je telo herojskoga komandanta, a tu kraj Sutjeske palo je i nestalo telo naprednog teoretičara, borca oružjem i perom Veselina Masleše. U tim događajima koji će ostati slavni i svetli kao što će Sutjeska teći kroz buduće vekove, pali su pesnik Goran Kovačić, naučnik Sima Milošević — i mnogi, mnogi drugi od kojih je svaki bio primer čoveka i borca.

Za književnike tema o Petoj ofanzivi u prvom je redu tema o našim ljudima, o tome kako su rasli heroji i stvarali se novi ljudi, novi ljudi naše nove Jugoslavije.

Ta tema u kojoj se ispoljava sva snaga naše Komunističke partije pod vođstvom druga Tita i najboljih sinova naših naroda, traži svoje nadahnute pevače i tumače. Pet godina otada čini nam se već veoma daleko. Tri godine od potpunog oslobođenja zemlje u razvitku književnosti nije mnogo. No za stvaranje značajnih dela o toj temi postoje ne samo nužnost i dužnost nego i mogućnosti. Obrađivanje te teme, kao i čitave velike tematike naše oslobodilačke borbe, zahteva, razume se, predano unošenje u mnogostranost i u smisao zbivanja, traži ozbiljne pripreme i duboki zahvat, ne trpi površne utiske ni šablonske fraze, jer retko kad se u istoriji smisao života ispoljio u tako sažetoj mnogolikosti ljudskoga kroz monolitnost akcije, a nikad nismo više osećali koliko je velika i ponosna stvar biti čovek i koliko je čovek nerazdvojno vezan s narodom, kao u tim najtežim, ali najslavnijim i najuzvišenijim danima oslobodilačkog rata i narodne istorije.

Borba za pismenost u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini

Slavko MIĆANOVIĆ

Prije rata veći dio stanovništva Bosne i Hercegovine bio je nepismen. Nepotpune i nedovoljno provjerene statistike govore da se procenat nepismenih kretao do 75%, ali je sigurno da je u pojedinim krajevima bio i veći. Takvo stanje bilo je rezultat politike koju su dugo godina u Bosni i Hercegovini vodili razni okupatori a nastavili je nenarodni režimi stare Jugoslavije čija se prosvjetna politika u osnovi nije mnogo razlikovala od politike bivše Austro-Ugarske monarhije u Bosni i Hercegovini. Zakon kojim je austro-ugarska okupatorska vlast onemogućavala širenje pismenosti ostao je u punoj svojoj snazi i za vrijeme stare Jugoslavije kada je održavanje tečajeva za nepismene odobravano samo učiteljima u državnoj službi.

Školska mreža u Bosni i Hercegovini bila je takva da je broj nepismenih morao stalno da raste. Izgradnja škola i podizanje učiteljskog kadra nisu prije rata ni izdaleka odgovarali potrebama u narodu, tako da su, izuzev uskih oaza koje su činili gradovi, u narodu gospodarile nepismenost i neprosvijećenost. Tako su se u Bosni i Hercegovini održavali i učvršćivali oni oblici života i mišljenja kojima je početni tok i pravac dat u dalekim danima turske okupacije, koje su konzervirale i učvrstile austro-ugarske okupatorske vlasti, a nepromijenjenim ostavili nenarodni režimi stare Jugoslavije. O Bosni i njenom stanovništvu, podijeljenom na tri vjere, razbacanom po ubogim zaseocima planinskih bespuća, stvarali su se kod mnogih ljudi van njenih granica pojmovi koji su odgovarali težnjama austriskih kolonizatora, koji su Bosnu i Hercegovinu prekrivali plaštem egzotike, stvarali od nje turističku atrakciju i tako pokušavali da koliko-toliko prikriju svoje imperijalističke i eksploatatorske ciljeve.

Prema podacima kojima je raspolagala naša narodna vlast, krajem rata bilo je u Bosni i Hercegovini oko 1,200.000 nepismenih lica oba pola koja su prerasla doba školskog uzrasta. Ne može se sa sigurnošću tvrditi da je taj broj u potpunosti tačan, ali je nesumnjivo da on približno pokazuje broj odraslih nepismenih zatečen krajem rata u našoj republici. Organi naše prosvjetne politike u svom planiranju borbe za likvidaciju nepismenosti pošli su od tog broja. Tako je planom predviđeno da se do kraja 1951 godine likvidira analfabetizam lica do 45 godina starosti. S obzirom na to da je planom predviđena izgradnja školskog prostora i nastavničkog kadra sa perspektivom da se osnovnom školom obuhvate sva za školu dorasla djeca, znači da će u tome roku analfabetizam kao društvena pojava u Bosni i Hercegovini praktično biti potpuno likviđiran.

Dosadašnja iskustva u borbi protiv nepismenosti koja su stečena na teritoriji Narodne Republike Bosne i Hercegovine daju nam prava da tvrdimo da će postavljeni zadatak stvarno biti riješen. Krajem 1945 i u prvoj polovini 1946 sprovedena je prva organizovana kampanja narodnog prosvjećivanja kojoj je glavni zadatak bio borba protiv nepismenosti. U toku te kampanje oko 60.000 lica steklo je osnove pismenosti. Jesen 1946 i zima 1947 jesu razdoblje kada je prvi put organizovana kampanja narodnog prosvjećivanja po jednom utvrđenom planu i kada je unaprijed određen broj lica koja treba da ovladaju elementarnom pismenošću. Plan je premašen, jer je umjesto predviđenih 100.000 tečaj za nepismene s uspjehom završilo 133 889 lica. Kampanja koja je još u toku i koja ima cilj da nauči pismenosti 200.000 nepismenih može se smatrati da će također biti s uspjehom završena jer je već svršilo tečaj 145.161 lice, a na tečajevima ih je još 67.371.

Danas, poslije tri organizovane kampanje narodnog prosvjećivanja, ima već dovoljno elemenata koji omogućavaju analizu metoda rada i postignutih rezultata tj. kvaliteta i čvrstine znanja stečenih na tečajevima za nepismene. Mi, uglavnom, znamo da je metod rada, posmatran u cjelini, bio pravilan. Radilo se na osnovi iskustava iz vremena narodnooslobodilačkog rata, kada se, gdje god je to bilo mogućno i kad god je bilo mogućno, na terenima koje su držale jedinice narodne vojske, razvijao vrlo živ kulturni rad u narodu koji je vrlo rado i spremno učio i osvajao znanje. Već tada su držani kratki kursevi za nepismene i bilježeni prvi uspjesi u borbi za likvidaciju nepismenosti—zla koje je u Bosni i Hercegovini bilo zaista ukorijenjeno i veliko. Taj rad nastavljen je poslije oslobođenja, samo tada u mnogo povoljnijim uslovima, sa mnogo većim materijalnim sredstvima nego što je to bilo za vrijeme rata. Počele su da rade preostale škole sa preostalim brojem učitelja, odmah su popravljene školske zgrade koje je bilo mogućno odmah popraviti ili su za školu uzimane privatne zgrade koje su koliko-toliko mogle odgovoriti uslovima, i u njih su došli mladi učitelji osposobljeni još u toku rata na tečajevima naročito organizovanim s tim ciljem. Tako su i u Krajini, i u istočnoj Bosni, i u Hercegovini proradile nove škole. Te škole i učitelji u njima postali su baza na kojoj je bilo mogućno razviti akciju likvidacije nepismenosti u širokim i vrlo širokim razmjerima. Pomoću učitelja organizovan je čitav niz tečajeva koji su imali zadatak da stvore kadar rukovodilaca tečajeva za nepismene. Taj kadar dala je uglavnom naša narodna omladina, i to masovno, tako da je u ovoj kampanji bilo mogućno otvoriti oko 10.000 tečajeva za nepismene sa 250.000 u njima obuhvaćenih lica.

Što se tiče kvaliteta znanja stečenog na tečajevima za nepismene, može se smatrati da on, uglavnom, odgovara naporima i opštim prilikama pod kojima tečajevi rade. Uslovi rada tečajeva, pored svih materijalnih sredstava koja ulažu naše narodne vlasti (bukvari, olovke, sveske, osvetljenje) ostaju i dalje vrlo teški. Sela su, većinom, razbijenog tipa, razasuta po terenu često vrlo neprohodnom, što otežava okupljanje ljudi i pružanje pomoći i kontrole od strane učitelja. U selima nema pogodnih prostora za održavanje tečajeva koji se, osim školskih zgrada, održavaju u seljačkim kućama gdje ljudi sjede stisnuti i gdje se ne može nesmetano raditi. Sve su to okolnosti koje otežavaju postizanje punog uspjeha. Ali, blagodareći velikoj volji za učenjem polaznika tečajeva, upornosti rukovodilaca tečajeva i požrtvovanju učitelja koji im pomažu, ispiti na svršetku tečaja dokazuju da su osnove pismenosti savladane i da su dotadašnji nepismeni osposobljeni za dalje uzdizanje. Relativno je vrlo mali broj onih koji ne mogu s uspjehom da polože završni ispit, kao što je mali broj i onih tečajeva koji ne mogu da završe rad nego se, iz raznih uzroka raspadaju u toku rada.

Jedan od važnih nedostataka u dosadašnjoj organizaciji borbe za pismenost sastoji se u tome što u širenju pismenosti u našoj radničkoj klasi nisu postignuti značajniji rezultati. To je, s jedne strane, uslovljeno specifičnim teškoćama koje se javljaju prilikom formiranja tečajeva među radnicima, od kojih većina ne živi tamo gdje radi i, s druge strane, činjenicom da Komisija za likvidaciju nepismenosti, koja je obrazovana pri Ministarstvu prosvjete i u kojoj su zastupljene naše masovne organizacije, nije u svom radu vodila dovoljno računa da se to pitanje organizovano rješava. Tako je došlo do toga da je likvidacija nepismenosti među radnicima bila skoro u cjelini prepuštena Jedinstvenim sindikatima kao čisto njihovo pitanje. Osim toga, uprave preduzeća nisu uvijek pravilno i s razumijevanjem prilazile tome pitanju, tako da su materijalni uslovi za razvijanje akcije protiv nepismenosti u radničkoj klasi bili uglavnom vrlo nepovoljni. Ovaj nedostatak biće likviđiran još tokom ove godine.

Sada se u radu na likvidaciji nepismenosti javio jedan problem čiji značaj postaje iz dana u dan sve veći. Radi se o tome da se osjeća otsustvo literature koju bi mogli da prihvate oni koji su tek naučili da čitaju. Takve literature kod nas, može se reći, nema, i to je, svakako, vrlo nepovoljna okolnost. Ako ljudi tek naučivši čitanje ostanu odvojeni od knjige, oni će se relativno vrlo brzo vratiti u analfabetizam i time će biti dovedeno u pitanje postizanje cilja postavljeno Planom. Naša dnevna štampa ni svojim načinom uređivanja ni svojim tiražom ne može da zamijeni takvu literaturu, a ne mogu to ni naša izdavačka preduzeća svojom redovnom izdavačkom djelatnošću. Osjeća se potreba za pokretanjem specijalnih edicija, uređivanih s naročitim obzirom na one koji završavaju tečajeve za nepismene. Te edicije, redovne ili povremene, tretirale bi našu savremenu problematiku i sigurno bi mogle da odigraju vrlo značajnu ulogu u podizanju opšte prosvijećenosti radnih masa Bosne i Hercegovine. Ali, to pitanje ostalo je sve do sada otvoreno zbog velikih teškoća koje su skopčane sa izdavanjem takvih edicija. Te su teškoće materijalne i tehničke prirode i dosad u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini nisu mogle biti riješene.

Pobrojane teškoće biće savladane sudeći po dosadašnjem zalaganju svih faktora koji učestvuju u likvidaciji nepismenosti u Bosni i Hercegovini. Još u toku naše prve Petoljetke stotine hiljada naših ljudi i žena oslobodiće se mraka nepismenosti. Analfabeta u Bosni i Hercegovini više neće biti, i narod, oslobođen od nacionalnog porobljavanja i ekonomske eksploatacije, biće oslobođen i od ostataka vjekovnih predrasuda na kojima su njegovi porobljivači i eksploatatori gradili svoju politiku.

Protest književnika Jugoslavije protiv masovnih pokolja u grčkim zatvorima

Savez književnika Federativne Narodne Republike Jugoslavije s revoltom i gnušanjem protestuje protiv masovnih pokolja koje današnja kvislinška vlada u Atini, pod pokroviteljstvom američko-engleskih imperijalista, vrši nad utamničenim borcima antifašističke epopeje grčkog naroda iz vremena od 1941 do 1944. Ljudi koji ovog časa padaju pod plotunima puškara, uvezenih u Grčku u ime »pomoći Evropi, na osnovu Maršalovog plana«, — to su mahom poznati i legendarni borci ELASA. Oni su, u trenutku oslobađanja svoje domovine od nacističkih divizija, uhvaćeni na prevaru i bačeni u kazamate i logore. Kazamatima, logorima i streljanjima nagrađuje najbolje sinove nacije omrznuta kraljevsko-emigrantska vlada, kojoj je Skobi, osramotivši oružje svojih korpusa, prokrčio put do vlasti preko leševa atinskih rodoljuba.

Slobodoljubivi narodi nisu porazili fašizam, po cenu tako mnogobrojnih i skupih žrtava, da se tri godine posle isticanja zastave slobode nad Brandenburškom kapijom povampiri kuga fašističke tiranije u »atlantskom« izdanju. Talasi gnjevnih protesta dižu se odasvud gde sloboda i život znače isto, a još sveže rane i rake ne daju da se zaboravi ni užas ropstva ni dragoceni put do slobode. Neka taj pravedni gnjev koji raste, neka ta pobuna savesti čovečanstva, bude imperijalistima još jedan dokaz da njihovi planovi o porobljavanju sveta neće uspeti, — neka junačkom grčkom narodu budu znak moralne pomoći u njegovim natčovečanskim stradanjima i borbi za nezavisnost i demokratiju.

Beograd, 16 maja 1948.

Savez književnika Jugoslavije.

Saopštenje uprave Saveza književnika Jugoslavije

Želeći da ubrza skupljanje narodne poezije o njemačko-fašističkoj okupaciji i našem oslobodilačkom ratu, kao i da neposredno pomogne ljudima iz naroda koji sastavljaju guslarske ili lirske pjesme o okupaciji i oslobodilačkom ratu, — uprava Saveza književnika Jugoslavije obrazovala je posebnu Komisiju za skupljanje narodnih pjesama o narodnooslobodilačkoj borbi. Komisiju sačinjavaju: Veljko **Petrović,** Boris **Ziherl,** Radovan **Zogović,** Skender **Kulenović,** Vlado **Maleski,** Milorad **Panić** i Ivo **Frol.** Sekretar Komisije Milorad **Panić.**

Uprava Saveza književnika stavila je Komisiji u zadatak:

da preko prosvetnih i kulturnih radnika na selu i u varoši, preko kulturnih institucija i društava, preko narodnih organizacija, redakcija listova i časopisa, kao i svih pismenih ljudi, što brže i organizovanije prikupi što više narodnih pjesama iz okupacije i oslobodilačke borbe, kao i što više zbirki ili pojedinačnih pjesama koje su napisali ili sastavili ljudi iz naroda, a obrađuju okupaciju i oslobodilački rat;

da stupi u pismenu vezu sa što više ljudi iz naroda koji bi joj pomogli u ovom poslu, ili koji bi joj dostavljali svoje radove; da tim ljudima daje potrebnu pomoć u radu, kako instruktivnu i moralnu, tako i materijalnu;

da sve prikupljene radove sređuje, da potvrđuje njihov prijem, da organizuje njihovu proradu, odabiranje i redigovanje;

da od odabranih i redigovanih priloga sastavi i objavi jednu ili više reprezentativnih knjiga.

Da bi Komisija mogla što uspješnije izvršiti ovaj svoj veoma važni i odgovorni zadatak, uprava Saveza književnika Jugoslavije —

apeluje na sve narodne učitelje, rukovodioce kulturnih društava, na sve pismene ljude u narodu, na sve kulturne i prosvetne ustanove i organizacije — da bilježe narodne pjesme o okupaciji i našoj narodnooslobodilačkoj borbi, o našoj narodnoj vojsci i našim rukovodiocima, pa da te pjesme, — uz tačnu naznaku gdje su ih i od koga zapisali, — šalju Savezu književnika Jugoslavije, Beograd, Francuska ul. 7, s naznakom da je to za pomenutu Komisiju;

poziva sve ljude iz naroda koji su sastavili zbirke guslarskih ili ženskih pjesama, ili samo pojedinačne guslarske i ženske pjesme o našem oslobodilačkom ratu protiv okupatora i njihovih domaćih slugu, — da ih pošalju Komisiji Saveza književnika Jugoslavije;

apeluje na organizacije Narodnog fronta, Narodne omladine, Antifašističkog fronta žena, Saveza pionira Jugoslavije — da ulože i u ovaj posao svoja iskustva i svoj elan, kako bi se što više novog književnog narodnog blaga spaslo od zaborava i predalo u svojinu čitavoj zemlji i budućim pokoljenjima;

apeluje na sve redakcije izdavačkih preduzeća, časopisa i listova, koje posjeduju zabilježene zbirke narodnih pjesama ili pojedinačne narodne pjesme, odnosno zbirke i pojedinačne pjesme autora iz naroda, — da ih stave na raspoloženje Komisiji;

najzad, — moli sve redakcije listova i časopisa u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji da objave ovo njeno saopštenje, kako bi prodrlo što dublje i kako bi imalo što više odjeka i uspjeha.

Slavko Pengov: DVE STUDIJE

Takozvani Plan „M"

Šime BALEN

Polovicom januara ove godine zapadno-evropska i američka buržoaska štampa uzvitlala je prašinu senzacionalnim vijestima o otkriću plana »M«. Prema tome planu — tvrdila je ta štampa — njemački komunisti spremali su se da tokom ove zime izazovu nerede u Zapadnoj Njemačkoj, da zauzmu dominirajuće pozicije u industriji i nakon toga počnu borbu za »konačno oslobođenje proletarijata.« Drugim riječima, ni manje ni više, nego da otpočnu revoluciju u Zapadnoj Njemačkoj, odakle bi, kasnije, njezin plamen prenijeli i na ostale zemlje Zapada(!).

Plan je — pisala je dalje štampa — predvidio akcionu taktiku i strategiju, postavio konkretne zadatke pojedinim radničkim organizacijama, odredio polazne položaje, izabrao komandne centre, imenovao rukovodioce. I tako dalje. Dakako da se u tom tobožnjem planu nije zaboravilo naglasiti ni to da će Sovjetski Savez dati revolucionarima punu pomoć.

Uz sveopću zavist velikih zapadnih listova, slavu o otkriću ovog senzacionalnog plana pobrao je opskurni njemački listić »Der kurier« koji izlazi u Berlinu uz subvenciju francuskih okupacionih vlasti. Četrnaestoga januara »Kurier« je donio prve vijesti o strašnom komunističkom planu. Vijest je djelovala kao bomba. Naročito zato što su tih dana Zapadnu Njemačku potresli veliki radnički štrajkovi, koji su duboko zabrinuli američke, engleske i francuske okupacione vlasti i njihove lakeje iz redova njemačke civilne uprave.

Još se boja na »Kurieru« nije ni osušila, a već su buržoaske agencije »United Press«, »Asociated Press«, »Reuter« i druge stale zatrpavati svijet bujicom vijesti o planu »M«. Radio stanice su zatreštale eterom o strašnoj zavjeri, koju su spremali komunisti, no koja je, eto, boguhvala, otkrivena. Zapadno-evropska i američka štampa prihvatila je vijest kao poslasticu i štampala je na prvim stranicama najkrupnijim slovima.

Sutradan je proslavljeni »Kurier«, zadovoljan svojim prvim uspjehom, triumfalno objavio cijeli tekst tog zavjereničkog plana. I to točku po točku. Svih pet točaka. Američki, engleski, francuski, talijanski i njemački buržoaski listovi bjesomučno su se natjecali tko će ga prije preštampati. Zapljuštala su posebna izdanja. Senzacija je to! Najveća poslijeratna senzacija!

Ne samo bulevarski revolver-listovi a la londonski »Evening« »News«, ili »Paris-soir«, ili rimski »Momento-sera«; ne samo arhireakcionarni imperijalni »Daily mail«, degolovski »Le Pays«, trockistički »Combat« i demohrišćanski »Giornale d'Italia«, nego i seriozni (kako se vole nazivati) listovi poput londonskog »Timesa« i njegovog američkog sabrata »New York Timesa«, odbacivši sa sebe plašt dostojanstvene objektivnosti, bacili su se, sa histeričnom nasladom, na hvatanje senzacija o planu »M«. Dakako da ni socijal-demokrati, ni laburisti nisu izostali u ovoj sveopćoj jurnjavi za otkrivanjem komunističke zavjere. Štoviše, moglo bi se kazati da je laburistički »Daily Herald« u tome tukao konzervativni »Daily telegraph«, a »Populaire« oca Leona Bluma uspješno se natjecao s poluslužbenim »Le monde-om«.

U akciju su odmah, kao po dogovoru, stupili i «bivši komunisti« tipa Ruth Fischer, koja je tim povodom, s koketnom tajanstvenošću, izjavila dopisniku United-pressa, da ona zna namjere komunista »mnogo bolje nego što to otkriva plan »M«.

I tako je stvar s publiciranjem vijesti o planu »M« tekla kako spada, na opće zadovoljstvo engleskih lordova i laburista, američkih financijskih magnata i francuskih socijal-demokrata, trockista i degolovaca i šumaherovaca, neofašista i rimskih jezuita.

Nedostajalo je samo jedno. Nitko nije znao kazati gdje se nalazi taj tajanstveni plan, tko ga posjeduje, tko ga je vidio, i uopće da li ga je itko vidio...

I nakon prvih uzbuđenja i senzacija, počele su se tu i tamo javljati sumnje. Tim više što su demokratske novine ustale odmah protiv ove bezumne hajke, ukazujući da je plan »M« običan falsifikat, kojim su huškači, na prokušani američki način, htjeli povesti hajku protiv radničke klase, protiv komunista i svih naprednih demokratskih snaga.

Prijetila je opasnost da čitava afera s planom »M« propadne, da splasne istom brzinom kojom je nastala. No onda se javio Foreign office, englesko Ministarstvo spoljnih poslova. Njegov pretstavnik je na konferenciji za štampu u Londonu izjavio autoritativnim glasom da izvještaji iz Njemačke potvrđuju da je dokumenat istinit. Da bi cijeloj stvari dao još autoritativniji karakter, pretstavnik Ministarstva spoljnih poslova značajno je podvukao, da je plan dao i francuskom, pa čak i američkom ministarstvu spoljnih poslova. (To je bilo davno prije Bogote, to jest prije nego što je američki ministar spoljnih poslova i autor slavnog Maršalovog plana — general George Marshall, onako neslavno bježao uz stepenice pred ogorčenim kolumbijskim masama, to jest u vrijeme kada je još i samo ime američkog ministra spoljnih poslova u zemljama Zapadne Evrope izazvalo strahopoštovanje.) Ovakav argumenat je djelovao. No da ipak u dušama nevjernih Toma ne ostane ni traga bilo kakvoj sumnji, stupio je na pozornicu i engleski državni ministar, Hector McNeil. On je u Parlamentu svečanim i odlučnim glasom, koji ne dozvoljava nikakve dvojbe, u ime engleske vlade izjavio da plan smatra vjerodostojnim.

Reakcija je likovala. O planu »M« i o komunističkoj zavjeri u Zapadnoj Evropi moglo se sada pisati s autoritetom engleskih, američkih i francuskih službenih krugova. Istina, u njihovim izjavama bilo je tu i tamo razmimoilaženja. Na primjer, američki vojni pretstavnici u Berlinu izjavili su da je plan djelo Kominforma i Beograda, britansko ministarstvo spoljnih poslova je izjavilo da je plan djelo njemačke Komunističke partije, treći su govorili da je plan stvoren u Moskvi, i tako dalje. No, ove »male« razlike nisu važne. Važno je, da je plan »otkriven« i da se izmišljotina mogla iskoristiti za hajku na komuniste. Sada se moglo huškati protiv demokratskih snaga koliko je ko htio. Moglo se sipati najžućnije, najgore i najbesmislenije pogrde na Sovjetski Savez, na Jugoslaviju, na njemačku radničku klasu, na radništvo uopće, na sindikate, na sve demokrate, na sve koji ne misle kao što misle

Reakcionarna štampa objavila je takozvani plan »M« kao najveću »senzaciju«

službeni krugovi Velike Britanije, Amerike i Francuske i njihova štampa. Sada se moglo raspirivati bijes i razvijati histerija malograđana do vrhunca... Jer, eto, molim vas lijepo, tu je plan, plan »M«, koji jasno i glasno, kao dva puta dva, govori o komunističkoj zavjeri, koja je zapravo skovana negdje u Moskvi ili u Beogradu i koja ima za cilj da zapali svu našu Zapadnu Evropu, razori njezinu hiljadugodišnju kršćansku civilizaciju i mjesto nje dovede ovamo u naše krajeve bezbožni azijatski komunizam.

Najopskurnija piskarala, najsumnjiviji novinari i publiciste, krahirani političari i neskrupulozni »javni radnici« našli su zahvalno polje za svoj rad. Dali su maha svojoj nemoralnoj mašti i bacili se na pisanje ne samo o planu »M« nego i ostalim planovima koje spremaju ne samo njemački nego i francuski, italijanski i ostali komunisti...

Nasuprot toj bjesomučnoj hajci koja je zahvatila ne samo štampu i radio nego i službene krugove Zapada, demokratska štampa je mirno raskrinkavala te huškače i izmišljeni plan »M«. Moskovska »Pravda« je tim povodom pisala da je takozvani plan »M« gruba i glupa prevara, koju su agenti Inteligence servicea nevješto prepisali na brzu ruku iz neke trećerazredne detektivske priče.

I zaista, uskoro se obelodanila laž, pokazalo se sve skupa kao gruba i neinteligentna prevara.

Nakon razuzdanog huškačkog slavlja — nastupio je sraman krah.

Naime, pored sve podrške, koju su huškačima davali službeni krugovi, počelo se uskoro uviđati da s planom »M« nešto nije u redu. Najprije one razlike o porijeklu plana: da li je stvoren u Moskvi, Beogradu ili negdje u Njemačkoj. Onda, lako se moglo ustanoviti da mnogi ljudi koji se spominju u planu uopće ne postoje.

Demokratska javnost tražila je sve upornije da se čitava stvar ispita i rasvijetli. Među huškačima nastalo je neprijatno meškoljenje. Listovi su počeli da traže otstupnicu, perući pilatski ruke i prebacujući odgovornost na službene krugove. Tako je londonski »Observer« početkom aprila pisao da se izvjesni britanski diplomati, pa kako izgleda i izvjestan broj agenata britanske tajne obavještajne službe, osjećaju donekle neprijatno zbog tajanstvenog plana »M«. Diplomati koji do jučer nisu dopuštali nikakvu sumnju u autentičnost plana, počeli su da se češkaju i da natucaju kako zaista postoji vjerojatnost da je plan izmišljen. Odgovornost za to bacili su na Intelligence service, a ovaj na »neke« njemačke antikomunističke elemente, koji su cijeli plan naprosto izmislili i kojima su oni nevini jaganjci Intelligence servicea — nasjeli. Počelo je opće natezanje i prebacivanje odgovornosti jednih na druge.

I zapadni državnici i diplomatski i vojni pretstavnici i špijuni Intelligence servicea i novine bile bi najradije cijelu stvar pustile da mirno »legne«, ali demokratska javnost je sve oštrije zahtijevala da se cijela stvar izvede na čistac. Pod pritiskom demokratskih snaga ponovo se morao pojaviti na pozornici britanski ministar Hector McNeil. No ovaj put ne u ulozi sigurnog tužioca, nego skrušenog branitelja. Devetnaestog aprila McNeil je izjavio da britanska vlada sumnja u vjerodostojnost plana »M« i da su opsežna ispitivanja dovela do zaključaka da je »dokumenat« sastavio neki Nijemac, koji nije bio u britanskoj službi.

Ne, nikako ne. Falsifikat je stvoren s jasnim ciljem i s točno određenom namjerom dat u javnost.

Evo zašto:

Prošla zima bila je vrlo teška za široke narodne mase Zapadne Njemačke. Već tri godine američke, engleske i francuske okupacione vlasti vode tamo sistematsku politiku pljačke i izgladnjavanja naroda. Amerika, u želji da ostane glavni snabdjevač hranom za Zapadnu Evropu (da bi tako osigurala tržišta za svoje agrarne suviške), ne dozvoljava obnovu njemačke poljoprivrede. Dok, s jedne strane, zbog svojih političkih ciljeva oživljava i podiže njemačku tešku industriju, dotle smanjuje besprekidno proizvodnju artikala svakodnevne masovne upotrebe. Time stalno snizuje životni standard radnih masa, izvrgavajući ih nemaštini, oskudici i gladi. Englezi i Francuzi, sa svoje strane, svesrdno im pomažu u toj politici. Sve je to dovelo do teške krize u Zapadnoj Njemačkoj, do strašnog osiromašenja i izgladnjavanja njemačkih masa, koje su počele da se organizuju i bore za poboljšanje svog položaja. Kao rezultat toga došlo je u decembru prošle godine i januaru ove godine do masovnih štrajkova, koje nikakva obećanja s Maršalovim planom i nikakva nasilja anglo-američkih okupacionih snaga nisu mogla skršiti. Trebalo je zato te štrajkove prikazati kao uvod u komunističku revoluciju u Zapadnoj Njemačkoj i u Zapadnoj Evropi. Trebalo je srednje slojeve zaplašiti baukom proleterske revolucije i okupiti ih oko sebe, oko angloameričkih imperijalista. S druge strane, strah pred »komunističkom opasnošću« trebalo je da posluži kao izgovor za uvođenje raznih mjera protiv radničkih pokreta na Zapadu, za stvaranje zapadnih odbranbenih vojnih paktova i tome slično.

To je, eto bio pravi smisao ovog nečuvenog falsifikata.

No kolikogod ovaj falsifikat bio i nečuven i odvratan, toliko on ipak nije ni nov ni originalan. To je obično kopiranje Gebelsovih i Hitlerovih falsifikatorskih metoda, koje zapadni imperijalisti sve više primenjuju u svom radu.

No, historija je pokazala da ovakve metode falsificiranja, fabriciranja laži i kleveta nikad nisu urodile dobrim plodom za njihove autore. Naprotiv, lomile su im se uvijek na glavama. To dokazuje i neslavni historijat plana »M«, koji je ponovno razotkrio moralni trulež i potpunu besramnost, ali i borinarnost vitezova zapadne demokracije i branilaca takozvane kršćanske civilizacije.

ITALIJA

Od ukupnog broja filmova prikazanih u Italiji u toku prošle godine, oko 70% bili su američki

Italijanska filmska statistika iz prošle godine pokazuje da je u 1947 godini u Italiji prikazivano ukupno 393 novih filmova. Od toga je bilo 46 italijanskih,247 američkih, 4 sovjetska, 4 nemačka, 28 engleskih, 23 francuska, 6 švedskih, 4 meksikanska, 2 španska, i 1 australiski. U procentima ova statistika izgleda ovako: u 1947 godini prikazano je u Italiji 69,27% američkih filmova, a 11,70% italijanskih, dok je u 1946 godini bilo prikazano 57,70 američkih i 18% italijanskih filmova.

Primena dekadentne umetnosti u crkvi

Milan BOGDANOVIĆ

Luksuzni pariski «kulturno»-modni časopis »Vogue« najposlastičnija duhovna hrana »viših« društvenih krugova Pariza, Londona, Nju-Jorka i svih prestonica sveta koje su još uvek tvrđave kapitala i života koji on ustrojava kao sistem vlastite odbrane, donosi u ovogodišnjem martovskom broju oduševljeni članak o jednoj novoj mondenskoj crkvi. Negde u Francuskoj, u Gornjoj Savoji, u malome planinskom mestu Asi (Assy), »koje univerzalni »Putovođ Mišlen (Michlin)« još nije zabeležio«, podiže se jedna nova, elegantna i za elegantni svet crkva, posvećena »Svemilostivoj gospi iz Asia«. Ta crkva, međutim, u oblicima u kojima se izgrađuje i po tendencijama koje baš takve oblike uslovljavaju i traže, pretstavlja izvanredan kuriozum. To je crkva koju gradi jedan izrazito modernistički arhitekt, koju iznutra uređuju i dekorišu najekstremniji francuski formalistički umetnici, a koju su, u takvim oblicima, teoriski zamislili i uzeli na sebe da je i teološki brane dva čudno dekadentna popa.

Prvi od njih, »prečasni otac« Devemi (Devémy), ima u svojoj ćeliji jednu bogorodicu Pikasoa (Picasso), iz njegove »plave epohe«, koju on naročito voli, jer joj je »na licu zapazio nešto malo dijaboličnoga u izrazu«. Drugi, »prečasni otac« Kutirie (Couturier) i sam je dekadentni umetnik, koji crkvene vitraže ukrašava svim mogućim izlomljenim, razbijenim i razdešenim formama. »Tražeći saradnju od velikih modernih umetnika, kaže otac Kutirie, ja im ostavljam totalnu slobodu u načinu kako će se izraziti... Treba pokloniti poverenje geniju, bez ikakve brige o njegovim spiritualnim smernicama.« A kad mu je, sa puno ustručavanja, bilo upućeno pitanje, da li i »umetnici koji ne veruju mogu da stvaraju verodostojna religiozna dela«, otac Kutirie je odgovorio: »Izvesno... Čak je i bolje obraćati se umetnicima koji su daleko od hrišćanske umetnosti. To njihovim delima daje neku skoro primitivnu svežinu.« I ta dva doista čudna popa, koji bi dojuče još za svako religiozno pojimanje izgledali nastrani i ovakvom jednom svojom libertinskom težnjom zaslužili da budu i ekskomunicirani, a za svoje kvazislobodnomisleće poglede možda i anatemisani, podižu danas jednu crkvu kojoj oblik daje arhitekt Novarino, a iznutra je slikaju, vitraže izrađuju, ćilimima ukrašuju i u kamenim likovima vajaju sve same perjanice francuske umetničke dekadencije i formalizma: Fernan Leže (Léger), Ruo (Rouault), Deren (Derain), Žorž Brak (Braque), Lipšic (Lipchitz), i dr. A crkva se podiže milionskom darodavnošću vernih, što će praktično reći veletrgovaca, industrijalaca, bankara i bogate aristokratije. Osim toga, razume se, i francusko »Ministarstvo umetnosti je velikodušno uzelo na sebe da pokrije veći deo troškova«, »i sam Papa je u znatnim merama doprineo gradnji crkve«, što znači, još i više, da joj je dao i svoj svemilostivi blagoslov.

Makako stvar izgledala čudljiva, kao podvig dva nastrano kapriciozna popa, ona, dakle, nije slučajna. Kao pojava, ona se uključuje u čitav onaj splet regresivno-reakcionarnih težnji, napora i akcija kojima se jedan stari i u raspadu svet suprotstavlja istoriji i od smrti brani. Ali mnoge od tih težnji i akcija danas se čine paradoksalno protivurečne onima koje je taj isti svet dojuče manifestovao i kroz njih dejstvovao. U društveno-ekonomskim, političkim, i kulturnim defanzivnim postupcima toga sveta ima one haotičnosti, koja je neizbežna posledica kad se nešto hoće da odbrani od istine, od nauke, od zakona. Što je dojuče, po nužnosti stvari, izgledalo pozitivno i korisno, danas se vidi kao negativno i štetno, i što se smatralo celishodno pravilnim, danas se pokazuje kao zabluda. Što je dojuče bilo vrag i demon, danas je neophodan saveznik. Od protivnika đavola, danas mu se postaje advokat, jer on jedini može da sarađuje u vražjoj raboti održavanja neodrživoga. Ako doista može da se javi trenutaka kad i đavo ne izgleda više onako crn kako su ga sveci slikali, taj momenat je i za same svece oličen u današnjem stanju histerične pomame staroga sveta, koji imperijalizam pokušava da odbrani atomskom apokalipsom.

I kad se tako sagledaju stvari, onda ni dekadentno-formalistički građena i slikana crkva u Asiu nije zacelo nikakva slučajnost. Između poslednjih presuda suda u Nirnbergu, koji je bio ustanovljen da istoriski pravedno kažnjava fašističke krvnike čoveka i ljudskoga roda, a koji im danas priznaje za pravo što su, u funkciji ekstremnih branilaca staroga reda stvari, ubijali, palili i rušili, i oslobađa ih svake odgovornosti, da bi se taj isti red stvari i dalje njima mogao poslužiti, — i crkva u Asiu, u kojoj dojuče kao kulturni izrodi anatemisani umetnici slikaju bogorodicu sa dva nosa i tri oka, razlika nije u kvalitetu pojave, nego jedino u planu na kome se sama pojava manifestuje.

Nema tome mnogo godina kako su zvanični krugovi buržoazije zauzimali negativan stav prema futurizmu, dadaizmu, kubizmu, sirealizmu, dakle prema sveukupnom formalizmu i dekadenciji u umetnosti, koji su naročito posle prvog imperijalističkog svetskog rata, bili počeli da orgijaju. Učinilo se tada starome društvu, koje se iz korena stalo potresati revolucionarnim preobražajima života i sveta, da je i ta »nova umetnost« nešto opasno i opako rušilačko, preobražajno, jedan oblik revolucije na kulturnome planu. I ono se u svima svojim oblicima i stanjima i kroz sve svoje institucije, i pomoću svih svojih imperativnih autoriteta, kulturnih, ekonomskih, političkih i moralnih, od buržoaske nauke i kritike, pa preko banaka i vlasti, do crkve, podiglo bilo u neku vrstu novog krstaškog rata protiv »izopačene i razvraćene umetnosti«. Fašizam kao udarna sila za odbranu kapitalizma, zakonima ju je progonila.

Napredna ljudska misao nije u tome pogledu nikad bila u zabludi. Ona je od prvoga trenutka shvatila da tzv. modernizam, da sva ta formalistička i dekadentna ludovanja nisu ustvari ništa drugo nego neka vrsta zasenjavanja i opsenjavanja čoveka da dobro i otvorenim očima ne pogleda u stvarnost, dakle jedno zavaravanje ljudskog osećanja i ljudske misli da se ne poveže sa zakonima istorije i ne pridruži njihovom revolucionarnom izvršivanju. Dakle, sva ta dekadentno-formalistička stremljenja u umetnosti ne samo da se kroz napredna shvatanja nisu gledala kao progresivna, a još manje revolucionarna, nego su ona od samoga početka, tako reći, bila ocenjena kao regresivna, reakcionarna, kontrarevolucionarna.

Zabluda u odnosu na dekadentnu umetnost postojala je, dakle, samo kod faktora i branilaca staroga sveta i poretka u njemu. Kao i tolike druge zablude, haotičnosti, smušenosti i lutanja! I kao što taj stari svet danas mnoge svoje zablude pretvara u nova uverenja, uzimajući kao pozitivno što je dojuče gledao kao negativno, i služeći se pojavama protiv kojih se dojuče borio, tako se, eto, i dekadentni formalizam ponova vraća u punu cenu, i podiže do značaja konstruktivnog faktora u održavanju i odbrani preživelih životnih i društvenih postulata. I to ne baš samo od danas. Poodavno je već formalistička slika dobila podršku kapitala. Bankari je od pre više godina unose u svoje salone, da se u njenim irealnim formama smiruju od teških uznemirenja koja im realnost stvara. I visoki umetnički i kulturni forumi nisu već više tako odlučno i strogo protiv nje. Pa sad, najzad, i crkva, koja je nekad, sa svojih predikaonica anatemično grmela protiv modernizma uvodi ga danas u bogomolju, u ekstremnom obliku, i time ga osvećuje i posvećuje, podiže na stepen neke nove, više mistike. Madone Rafaela mogu ovom vremenu isuviše realno da govore. Žena u njima nadživela je bogorodicu i skoro se oslobodila svetačkog oreola oko glave. Svemilostiva gospa treba danas da izgubi svaki motiv koji bi je realno i realistično vezivao za ovaj donji, prezreni svet. U jednoj atmosferi gde bi sve, i u obliku i u liku, dejstvovalo irealno i nadrealno, i u kojoj ni muzika više ne bi smela biti preterano ovozemaljska — ni Berlioz ni Masne (Massenet), već Stravinski kaže prečasni otac Devemi — svetačkom liku ništa neće smetati ako mu je oko na trbuhu, a pupak na čelu. Naprotiv! I zato, doista, verni, »uzdignite svoja srca — sursum corda!« — kad se budete htели pomoliti pred bogorodicom sa dva nosa i tri oka, i kad već verujete u gluposti, pogledajte bar i u ovo njeno novo oličenje. Ako se i pred tim ne zamislite, onda doista recite poslednje zbogom, — »superum vaie« — svojoj zdravoj pameti.

KINA

Umetnički drvorez u oslobođenoj Kini

Jen Han: U OČEKIVANJU NEPRIJATELJA

Ma da umetnost drvoreza postoji u Kini već petnaest vekova, ona je tek pre petnaestak godina doživela svoju renesansu. Tako kasnoj obnovi kineskog drvoreza uzrok je bila spora likvidacija feudalizma u Kini. Reakcionarna shvatanja nasleđena od feudalizma, koji je tako dugo vladao u Kini, teško su pritiskivala i gušila razvoj ove umetnosti. Njeno brzo uzdizanje u novijem vremenu u oslobođenoj Kini nastalo je zahvaljujući novim uslovima u kojima su mladi umetnici postali svesni potrebe da se odupru uticaju svega što je tokom vekova gušilo cvetanje ove umetnosti.

U stara vremena drvorez se u Kini smatrao kao niža vrsta zanata koji nema nikakve veze s umetnošću. Umetnik u drvorezu bio je zanatlija iz robovskog staleža. Često je to mogao biti čovek koji ne zna ni da piše ni da crta, već samo jednostavno da preslikava sa obrazaca koje su drugi stvorili. Dugo postojanje feudalnog društva u Kini bilo je dovelo sve umetnosti i zanate u stanje potpunog anahronizma. Sa prodiranjem kapitalizma moderni metodi štampanja — stereotipska fotogravura, litografija, rad u bakru i cinku — potpuno su uništili stari način rada u drvetu, koji je i onako već bio na umoru.

Kineski umetnici najviše duguju Liu Hsunu, značajnom pretstavniku savremene kineske kulture, koji je dao veliki doprinos obnovi umetničkog rada u drvorezu. Liu Hsun je prvi uveo u Kinu moderan način umetničkog rada u drvetu i, zahvaljujući njegovim naporima, ova se umetnost brzo razvila i sazrela. Što je još značajnije, Liu Hsun je označio put kojim umetnički drvorez treba da se razvija, stvorivši od ove umetnosti britko i moćno oružje naroda u borbi protiv imperijalizma i feudalizma.

Savremena kineska umetnost drvoreza pošla je odmah na oslobođenoj teritoriji, pravim putem, nadahnuta duhom zdravog realizma i čvrsto povezana s potrebama naroda i naprednim društvenim težnjama. Ona se samo kratko vreme zadržala na podražavanju i gotovo odmah dostigla stupanj samostalne i originalne umetnosti.

Treba naglasiti da je kratka istorija umetničkog drvoreza išla uporedo s budjenjem svesti kineskog naroda. Vredni umetnici u drvorezu odlučno su stupili u borbu za slobodu kineskog naroda. U toj borbi oni su pokazali najpunije zalaganje. U toku osam dugih godina odbranbenog rata protiv Japana, kineski umetnici u drvorezu više su doprinijeli punoj mobilizaciji svih snaga naroda za vođenje rata od pretstavnika svih ostalih umetnosti. Njihovom vrednom zalaganju i vanrednim uspesima odali su priznanje i kineski narod i prijatelji Kine u drugim zemljama. Mapa grafike »Kineski drvorez u vremenu rata 1937 — 1945 godine«, štampana 1945 u Šangaju, doživela je ogroman uspeh kako u Kini, tako i u inostranstvu, i pružila jasan dokaz o visokoj umetničkoj vrednosti radova kineskih umetnika. Docnije je izdata i druga mapa »Drvorez Severne Kine«, koja sadrži i izvestan broj radova iz prve zbirke. Za ovu novu knjigu karakteristično je da se u njoj nalaze isključivo radovi umetnika u drvorezu iz Severne oslobođene Kine.

Umetnici u severnoj slobodnoj Kini žive i stvaraju u zdravijoj i plodnijoj atmosferi. Uticaj novog života oslobođenog kineskog naroda prožima njihov rad, koji odražava u punoj meri jedinstvo kineskog naroda, radnika, seljaka, gradskog stanovništva i vojnika.

Kineski narod počinje danas da gradi novi život. Tim istim putem, putem naroda, njegovog napretka i sreće budućnosti, pošli su i kineski umetnici, vredni i daroviti majstori umetničkog rada u drvorezu.

MAĐARSKA

Nedelja mađarsko-jugoslovenskog prijateljstva u Pečuju

U Pečuju održana je, od 9 do 15 maja, nedelja priredbi posvećenih mađarsko-jugoslovenskom prijateljstvu. Na programu su bila predavanja o raznim temama izgradnje i kulture nove Jugoslavije; pored toga priređena je izložba »Jugoslavija borbe i rada«; a uveče prikazana pretstava Držićevog »Dunda Maroja«. U nizu predavača bili su ministar unutrašnjih poslova Laslo Rajk i ministar prosvete dr Đula Ortutai.

• **U izdanju naprednog izdavačkog preduzeća »Szikra« u Budimpešti, u prevodu dr Ištvana Kovača, izišla je knjiga Oskara Davića »Među Markosovim partizanima« pod naslovom »Hellász sciklai között« («U hridinama Jelade«).**

Jen Han: »MI TREBA DA POMOGNEMO NARODU«

ZNAMENI U PULI

Mihailo LALIĆ

Po svim krajevima naše zemlje oslobodilački rat ostavio je raznovrsne i bezbrojne spomenike. Oni svi pokazuju herojstvo probuđenih naroda i nenadmašne podvige boraca; mnogi od njih uz to svjedoče o nečovječnosti i o sistematizovanom zvjerstvu fašista — sada štićenika Trumanovog sudije Venerstruma. Ima ih na visovima i u podzemljima, neki nijesu ni obilježeni ni zapisani, mnogi ostaju nevidljivi za nevješto oko stranca, putnika i prolaznika. Narodno sjećanje ne da da na njih padne zaborav.

Na ulazu u Postojnsku Špilju, u čudesne rovove ponornice Pivke — na stotine metara dužine crni su podzemni zidovi. Crni su od čađi njemačkog benzina koji je izgorio tu, a ne u motorima ubica nevinih žena i djece. To je jedan od mnogih spomenika bez zapisa i slova u slavu anonimnih heroja — diverzanata.

Na izlazu iz smaragdnih mirišljivih parkova Opatije, uz cestu kraj grada, stoji tabla na kojoj piše da su tu, u uzan i dubok ponor — u kom bačeni kamen muklo i jezivo odzvanja — gestapovci bacili trideset sedam izmučenih i izmrcvarenih zatvorenika. Bilo je to aprila 1945. Njemačka je jasno znala da je izgubila rat, ali su fašisti u predsmrtnom času postali još bješnji. Malo zatim, kad je kraj oslobođen i lješevi povađeni — mnogi od njih nijesu se mogli prepoznati.

Nedaleko odatle, jedna druga tabla označava stub na kom je bio obješen Anton Korić. Ona sjeća na vješala sa Terazija u Beogradu, na Lješkopolje, gdje su svi telegrafski stubovi bili okićeni lješevima obješenih, na istarske rodoljube strijeljane i obješene putem između Vodnjana i Pule. Svud — sloboda plaćena krvlju.

Takvim putem stiže se u Pulu, takve misli i sjećanja obuzimaju putnika na tom putu.

Sama Pula, lijepi grad parkova i spomenika, dočekala je oslobođenje sva u ruševinama. Stanovništvo je mjesecima neumorno radilo na obnovi, frontovska organizacija dala je preko sto hiljada radnih dana, mnogo zgrada i ulica podignuto je ili opravljeno — a ruševine još stoje i optužuju, svjedočeći o zlobi i licemjerstvu »saveznika«. Jer Pulu nijesu razorili fašisti — nju su, kao i Šibenik i Podgoricu »koventrirali« Anglo-amerikanci. Naročito bolno je kad se dozna zašto. Nijesu je razorili 1940 ili 1941, kad je ona mogla biti jedna od stanica fašističkog prodora obalom Jadrana, ni 1942 ili 1943, kad su fašisti izvodili krvave orgije nad radnim narodom Pule i okoline. Čekali su i čitavu 1944 i prve mjesece 1945 godine, a napali su je i razorili tek desetak dana pred kraj rata — onda kad je anglo-američkim političarima bilo jasno da ne mogu maršovati po našoj zemlji, da im neće biti dopušteno da u njoj sprovode kolonijalno porobljavanje.

Pod džinovskim zidovima arene iz doba Klaudija, pruža se plava površina zaliva okružena borovim parkovima. Krajevima su privezani čamci, nešto dalje iz vode viri kolje — to su podvodna polja - gajilišta ostriga. Između dva plavetnila, morskog i nebeskog, stoje nad vodom, kao čadorovi, zelena ostrva. Tu su, prije trideset godina, kad se na Kapidoliju vila crnožuta zastava dvojne monarhije, štrajkovali pulski mornari zadahnuti duhom Velikog Oktobra i primjerom svojih kronštatskih drugova.

Blizu, pred vratima Pule, leži malo, ravno ostrvo — Školj Olivi. Na njemu je u doba Rimljana skončao u progonstvu roksulanski kralj Publio Elio Rasparagano; nekad, o tome svjedoči ime, tu su rasle masline i trava... Kad se svršio ovaj rat ostrvo je bilo prekriveno sivim i bezobličnim gomilama ruševina. Ni sad na njemu nema zelenila: bombe su osakatile drveće, spalile mu grane, posušile korijene. Posađene su mlade vitke stabljike, zaliva ih mlad radnik i kaže:

— Porašće, biće ovdje opet i hlada i zelenila.

Iz ruševina su podignute zgrade, u njima zaglušno bruji škripav, zadihan i pun metalnog struganja bujni i složeni život radionica. Grafikon bilježi nove uspjehe u proizvodnji, zidne novine pokazuju sliku udarnika. Pred glavnom zgradom, pod crvenim odbljeskom svjetla sa petokrake, stoji spomen-ploča s imenima pedeset drugova palih u oslobodilačkom ratu. Od 500 radnika ovog gradilišta — 200 ljudi je pošlo u borbu, od njih je svaki četvrti poginuo. Kad su drugovi podigli spomen-ploču njihovoj uspomeni (juna 1945), morali su prethodno da mole dozvolu anglo-američkih okupacionih vlasti. »Saveznici« su tada izrazili čuđenje: kakva je to zemlja gdje se imena prostih brodogradilišnih radnika pišu na mermernim pločama? U njihovoj demokratiji radničke borce za slobodu sasvim slobodno i ne sasvim rijetko ubija policija.

Ubijala ih je i u Puli.

Kod Slavoluka iz rimskih vremena stoji spomen radničkim žrtvama iz 1921 godine. Na tom mjestu, prilikom proslave Prvog maja, sukobilo se pulsko radništvo s karabinjerima i tenkovima — poginula su četiri druga, ranjeno je dvanaest. Radnici ne zaboravljaju imena svojih prvoboraca.

Malo dalje, na glavnom gradskom trgu spomen-ploča potsjeća na imena trojice poginulih drugova. Tu je 9 septembra 1943, dan poslije kapitulacije Italije, fašistička talijanska mornarica otvorila vatru na pulsko radništvo koje je s oduševljenjem proslavljalo pad Hitlerovog saveznika.

U predgrađu Pule, na Vodnjanskom putu, podigao je Savez učesnika narodnooslobodilačkog rata spomenik radnicima koji su pali 1946 godine braneći svoje mašine. Ovaj poznati događaj teško optužuje angloameričke okupante, koji su uoči evakuacije dali zaštitu i podršku fašističkim pljačkašima preduzeća u Puli i poslali policiju, sastavljenu od fašističkih elemenata, da puca u radnike.

U otporu su poginuli Mario Lusi, Antonijo Salgari i Lino Marjani; njihova junačka smrt opisana je u dramskom komadu Frankia i Martinia »Mlin u Puli« (na talijanskom jeziku), a njihova imena upisana u svjetlu listu boraca protiv fašizma i neustrašivih branilaca narodne imovine.

U vrijeme kad su fašistički zlikovci, pod zaštitom angloameričkih okupacionih organa i policijskog oružja, pljačkali brodogradilište i Vodnjanski mlin i krali i prenosili značajna kulturna blaga iz Istarskog muzeja — fabrika cementa u Puli nazvana je »Staljingrad«. Tako su je nazvali Anglo-amerikanci, a imali su za to izvjesnih razloga: nijedan od naoružanih banditskih odreda nije imao hrabrosti da napadne na složni i uvijek budni radni kolektiv ovog preduzeća. Danas, usred huke mlinova i drobilica, klepeta bagera i pulsiranja motornih srca — radnici se s ponosom sjećaju tih dana kad se danju radilo a noću i danju stražarčilo, kad su naoružani čeličnim šipkama čekali podmuklog neprijatelja i kad je njihov kolektiv postao primjer radničke budnosti a njihovo preduzeće tvrđava i spomenik požrtvovanog zalaganja za odbranu imovine države radnika i seljaka.

Prazničnim danom i kad su veće frontovske akcije — slobodarska Pula cvijećem i zelenilom prekriva spomenike svojih boraca. Tada se sjete svih — čak i onih što su udaljeni od grada — spomenika žrtava zvjerske njemačke represalije za Bradamantea.

Zloglasni fašistički zločinac, taj Bradamante, odmah poslije kapitulacije Italije, stupio je u Hitlerovu službu i produžio sa zločinima nad narodom u Puli i oko nje. U toj službi je stekao glasa i možda bi, da je ostao u životu, glasovima i falsifikatima slugu »božijih« i Trumanovih na nedavnim izborima u Italiji bio izabran za »narodnog« poslanika kao krvoločni Maraca, ratni zločinac poznat u Jugoslaviji. Međutim, imao je manje sreće; u trenutku kada je pirovao u Štinjanima, ubila ga je osvetnička puška. Da ga osvete — hitlerovci su, oktobra 1944, objesili deset a strijeljali jedanaest istarskih rodoljuba na putu između Pule i Vodnjana; Trumanov sudija Venerstrum naknadno im je izdao odobrenje i za taj i za sve slične zločine.

Pula je stari grad; po tvrđenju nekih istoričara, njen Kapidolij bio je naseljen još u doba kad je nastajala legenda o Argonautima. U njenom kamenju izmiješani su spomenici predrimske, rimske i starohrvatske kulture, u njoj stoje još dobro očuvani veličanstveni lukovi arene, lijepi portali i slavoluci. Ipak, odavno već, to staro kamenje ne daje boju ni oznaku ovom lijepom, živom i sve življem radničkom gradu. Dušu i tijelo Pule sačinjavaju ljudi — slobodni stvaraoci. Grad istkivaju brojna radilišta, nova preduzeća, brza izgradnja, živ transport pod kojim tutnje šine, drumovi i ulice.

U dane radničkih praznika ili masovnih frontovskih akcija, stanovništvo Pule prekriva vijencima crvenih ruža skromne spomenike onih koji su dali krv za slobodu. Okićeni, oni više padaju u oči, vide se iz veće daljine i na svoj način govore — o slobodi borbom izvojevanoj, o ljepoti i veličini te borbe, o novoj kutluri čovječnijoj i većoj od svih minulih...

S PUTA MAKEDONSKIH KNJIŽEVNIKA PO PIRINSKOJ MAKEDONIJI

PESNIKOVA MAJKA

Slavko JANEVSKI

Bansko — mali grad u Pirinskom kraju Makedonije, ispresecan uskim ulicama i pun starih kuća koje kao da podupiru jedna drugu. Nad gradom se uzdiže snegom pokrivena planina Pirin, opevana u makedonskim narodnim pesmama i pesmama Javorova i Vapcarova. Spokojan prolećni pejzaž, pun plavetnila i hladnog vazduha.

Bansko je običan gradić, sličan tolikim drugim gradovima u ovome kraju, ali gradić koji ima svoju istoriju. U njemu je Jane Sandanski često boravio, krio se, organizovao sastanke sa makedonskim revolucionarima, spremao borbu protiv sultanovih zavojevača. Meštani sa ponosom pričaju kako je Bansko slavno i po tome što askeri osmanliske imperije nisu uspevali da sačuvaju u njemu svoje kasarne... Sedam puta su ih zidali, sedam puta narod ih je palio. I, eto, u tome gradu rodio se i odrastao makedonski pesnik-revolucionar Nikola Jonkov Vapcarov. Počeo je književnu delatnost u makedonskom književnom kružoku u Sofiji. Usko povezan s revolucionarnim pokretom, borio se on delom i stihom, uveren »da će doći život lepši od pesme«. Pisao je na bugarskom zato što je u Bugarskoj živeo i učio, ali tematikom i svešću ostao je ono što jeste — patriot, Makedonac. Kao član bugarske Komunističke partije učestvovao je u borbi protiv fašizma za oslobođenje bugarske i svoje domovine, kojoj je posvetio veliki broj stihova. I kao nepomirljivi borac protiv smrtnog neprijatelja, pao je, jednog julskog dana 1942 godine, sa poslednjim stihovima na usnama upućenim svome narodu:

Pao sam. Drugi će me zameniti i toliko...
— — — — — — — — — — — — — — —
No u buri biću opet s tobom,
narode moj, zato što smo se voleli.

Vapcarov je izdao zbirku pesama »Motorni pesni« i poemu za decu »Vlak«.

U skromnoj čistoj sobi našli smo majku poginulog pesnika. Rukovala se s nama, poodmakla se i malo pognute glave gledala nas vlažnim očima. Zamolili smo je da nam priča o sinu. Osmehujući se blago, polako, otegnuto, praveći zastoj skoro posle svake reči, ona je govorila:

— Eto, ovde je rastao Kolja... »Disao je, živeo je, i pisao pesme tako kako je umeo...«

Počela je sinovljevim stihovima. Za sve vreme dok je govorila protkivala je reči stihovima svog sina — pesnika.

— O čemu da vam govorim? Ja sam stara žena, ne znam mnogo, govorim ono što je govorio Kolja, a on je uvek govorio istinu. Nekako posle oslobođenja, pitali su me čiji je on pesnik. Odgovorila sam njegovim rečima: »Nad mojom zemljom do neba doseže Pirin, ohridski lazur toliko je prostran i plav, a tamo niže — svetla je jegejska obala.« Svakako, pesnik se ne može posedovati tapijom, ali ako i to postoji, u tom slučaju tapija su njegovi stihovi.

Ućutala je, tužno klimajući glavom i gledajući nekud mimo nas. Mi smo takođe ćutali, zbunjeni umnim rečima jedne makedonske majke.

Zatim smo je zapitali da li je bila u našoj republici, u Narodnoj Republici Makedoniji.

— Bila sam — osmehnula se starica stavljajući pred nas na sto jabuke i rakiju. — Bila sam. Kod vas sam razumela Koljine pesme. Kada je izdao prvu zbirku, zapitao me je da li sam je razumela. Priznala sam da nisam dobro shvatila njene stihove. Pisao je u svojim pesmama: »A u Prilepu su skrivene, u memli zidova, legende koje nas čekaju...« Nisam razumela kakve su to legende koje »treba okriti«. I, eto, kod vas sam videla te legende — ostvarene želje moga Kolje....

Sin je verovao u ostvarenje »legende« o oslobođenju domovine, a majka je to ostvarenje i dočekala.

A zatim je potekla priča o streljanom pesniku, priča bolna, ali izrečena bez suza:

— Pre nego što je pao u ruke fašističke policije dolazio je k meni... Molila sam ga da ostane... Odbio je... Govorio je o borbi i o svojoj dužnosti... Sećam se njegovih reči na rastanku: »Neka sav budem izmrcvaren, neka ostanem bez ruku i nogu, no samo da dočekam«. Poslednji put našli smo se u sofiskom zatvoru. Dozvolili su mi susret. Govorio mi je: »Ti majko, ne prosi milost za mene. Neprijatelja ne treba moliti, neprijatelja treba lomiti...« Prošao je brzo rok našem razgovoru. Oprostili smo se. Na kraju hodnika naslonio se na kameni stub i zaustio da mi još nešto dovikne... Policajac ga je odgurnuo... Posle nekoliko dana osudili su ga na smrt i streljali, zajedno sa makedonskim pesnikom Antonom Popovim i sa još nekolicinom drugova komunista.

Na kraju je dodala:

— »Onaj ko padne u boju za slobodu — taj ne umire«.

I ona ima pravo. Za nas Makedonce, Nikola Vapcarov ostao je, i ostaće živ.

Pet stotina godina od rodjenja uzbeckog pesnika Ališera Navoja

U listu »Trud« od 15 maja objavljen je članak posvećen jubileju velikog uzbečkog pesnika Ališera Navoja, u kome Abdurahmanov pretsednik Ministarskog saveta Uzbekistana, piše:

»Danas uzbečki narod s osećanjem ponosa, u zajednici sa svim narodima Sovjetskog Saveza, proslavlja 500-godišnjicu rođenja svog velikog pesnika i mislioca Ališera Navoja. Proslavljanje ovog dana postalo je mogućno samo pod uslovima sovjetske stvarnosti, zahvaljujući sprovođenju lenjinsko-staljinske nacionalne politike.

Uzbečki narod još u prastara vremena imao je bogatu kulturu. Istaknuti pretstavnik te kutlure bio je Ališer Navoj. U književnim delima na uzbečkom jeziku pre Ališera Navoja nije bilo otkriveno sve umetničko bogatstvo uzbečkog jezika. Zasluge Navoja sastoje se u tome što je on — pobijajući lažne pretstave o preimućstvu iranskog jezika, dobro poznavajući arapski i iranski jezik i kao majstor iranskog stiha, — pisao sva svoja glavna dela na maternjem uzbečkom jeziku.

Stvaralaštvo Navoja pretstavljalo je novu etapu u istoriji razvoja duhovne kulture uzbečkog naroda. Verno i predano služenje otadžbini i napretku bilo je viši ideal za Navoja. Za vreme dominacije feudalno-crkvene reakcije, nekulture i fanatizma Navoj je uvek u narodnim masama isticao prioritet nauke i razuma i pridavao veliki značaj širenju plodova nauke i književnosti među širokim narodnim slojevima. On je govorio: »Sve što je čovek postigao, postigao je svojom mišiju«...

Kao javni i državni funkcioner Navoj je pomagao razvoj nauke, književnosti i umetnosti. Oko njega sakupljali su se najnapredniji naučnici i pisci. Njegova dela puna su tople ljubavi prema narodu, otadžbini. S velikom simpatijom odnosio se Navoj prema radnom seljaštvu. On je nemilosrdno napadao nepravičnost i surovost vladajuće klike.

Navoj, koji je oštro kritikovao reakcionarno sveštenstvo i činovnike, opevao je ljubav i veliko prijateljstvo među narodima. Zbog toga su njegova dela tako razumljiva i bliska sovjetskom čoveku.

Pre Oktobarske revolucije uzbečki narod živio je u mraku i neznanju i samo zahvaljujući Velikoj oktobarskoj revoluciji, zahvaljujući ogromnoj pomoći velikog ruskog naroda, on je dobio slobodu i politička prava, ujedinio se u samostalnu nacionalnu državu, pošao je putem napretka i brzog razvoja svoje kulture nacionalne po formi i socijalističke po sadržaju.«

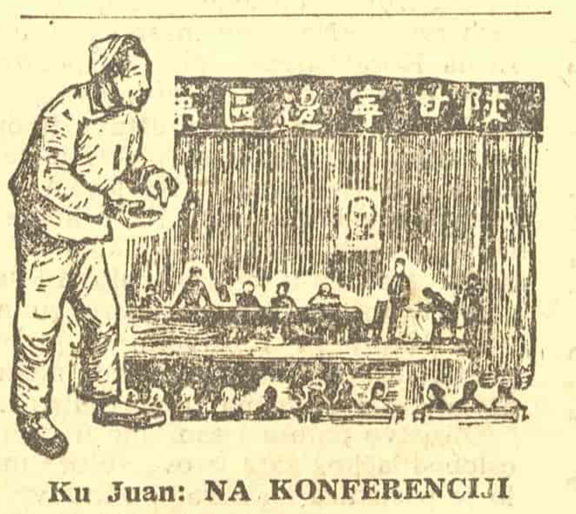

Ku Juan: NA KONFERENCIJI

Lice i naličje

Štamparske greške zlo protiv koga se treba boriti

Pišem ovo uveren u opravdanost i korisnost ove rubrike u kojoj se iznose nedostaci našeg rada i razne negativne pojave koje se javljaju na putu izvršenja naših zadataka. Da bi jedna greška bila ispravljena i uklonjena, nije dovoljno zapaziti je i izneti ovde, ali nema sumnje da se otvorenim i konkretnim pretresanjem svih nedostataka i propusta stvaraju bar bolji uslovi za njihovo otklanjanje i pročišćava i usavršava naš život.

Hteo bih ovde da skrenem pažnju na jedno današnje, kronično zlo koje, na žalost, ne pokazuje nikakva opadanja. To su štamparske ili takozvane tehničke greške u knjigama, novinama i časopisima. I čitaoci i pisci i politički i naučni radnici širom cele naše zemlje poznaju to zlo. Kod nas su retke knjige uz koje nećete naći po zlu poznatu hartijicu sa ispravkama štamparskih grešaka, a ima i takvih kod kojih te ceduljice nema, ali ima grešaka u tekstu. Ono što je najređe, to je knjiga u kojoj nema ni jednog ni drugog.

Nije mnogo drugačije ni sa dnevnom i periodičnom štampom. Dešava se često da u novinarskim člancima, pa i u važnijim saopštenjima i govorima nastaju takve štamparske i tehničke greške da novine u narednom broju moraju da donose ispravke. A retki su čitaoci koji su sačuvali jučerašnji broj tako da je ispravka bez dejstva i šteta nepopravljiva.

U pojedinim našim kulturnim centrima izlaze i takve knjige u kojima na svakoj drugoj strani ima bar po jedna štamparska greška. Primere ne vredi navoditi, jer njih ima i suviše.

Svi koji rade na tim poslovima znaju da greška nije samo do štampanja ili samo do korektora, da ima i drugih, objektivnih uzroka tome, da greše i oni koji pišu ili prekucavaju tekstove. Uzroci su raspodeljeni i razni, ali posledica je jedna: netačnost i nesigurnost naših štampanih tekstova, često i najvažnijih, skupe i malo korisne naknadne ispravke, zbunjenost onih koji čitaju i ogorčenje onih koji pišu.

U interesu naše štampe, književnosti, nauke i javnog života uopšte, treba učiniti sve da u našim štampanim tekstovima greške postanu neprijatni i posve retki izuzeci, a nipošto i nikad redovne pojave. U štamparskoj grešci treba da vidimo zlo sa kojim se valja boriti, a ne nezgodu sa kojom se mirimo i rugobu na koju se navikavamo.

U opštu borbu naših radnih ljudi za kvalitet, za savršenstvo forme, treba da uđe odlučna težnja za otklanjanjem štamparskih grešaka.

Svi treba da pregnemo i doprinesemo tome: i štamparije i korektori i pisci i redaktori. Ako svaki od njih učini sve što je do njega, ove nelepe pojave nestaće iz naših knjiga, novina i časopisa.

A. I.

REZULTATI DISKUSIJE O MUZIČKOM ŽIVOTU U SOVJETSKOM SAVEZU

II

Veliku pažnju poklonio je drug Ždanov u svom govoru pitanju novatorstva u umetnosti. Pretstavnici formalističkog pravca prikazivali su sebe kao da su pristalice »novatorstva« u muzici, protivnici »epigonstva« i tome slično. Drug Ždanov ubedljivo pokazuje da su ta izlaganja o »novatorstvu« ustvari skrivala reakcionarno odvajanje od onoga što je istinski progresivno u muzici, slepo ugledanje na uboge dronjke buržoaske dekadencije. Izlaganja druga Ždanova razgolićuju ružne i štetne pretenzije formalista na »novatorstvo« u umetnosti. Ona pokazuju da se istinsko novatorstvo dostiže samo putem organskog jedinstva forme i sadržine kada se nova, progresivna sadržina, prožeta dubokom idejnošću, izliva u odgovarajuću joj savršenu formu.

»Novatorstvo, kaže drug Ždanov, nije cilj sam po sebi. Novo treba da bude bolje od starog, inače ono nema smisla. Ne može se nazivati novatorstvom svako originalničarenje, svako kreveljenje i vrludanje u muzici. Ako se ne ide za tim da se čovek samo razmeće zvučnim rečima, onda treba imati jasnu pretstavu o tome čega se valja otresti od staroga, a šta prigrliti od novoga. Ako se tako ne radi, onda fraza o novatorstvu može da znači samo jedno: reviziju osnova muzike. To može značiti samo prekid sa zakonima i normama muzike, koji se ne smeju napustiti. A to što se oni ne smeju napustiti nije nikakav konzervatizam, kao što ni to što se oni napuštaju nije nikakvo novatorstvo. Novatorstvo se ne podudara uvek sa progresom. Mnoge mlade muzičare zbunjuju novatorstvom kao strašilom, govoreći im da ako oni nisu originalni, novi — znači da još robuju konzervativnim tradicijama. Ali ukoliko novatorstvo nije ravno progresu, širenje takvih shvatanja znači duboku zabludu, ako ne i obmanu.

A »novatorstvo« formalista uz to još nije ni novo, jer to »novo« odiše duhom današnje dekadentske buržoaske muzike Evrope i Amerike. Eto gde treba ukazati na prave epigone!« (str. 140—141).

Jedno vreme, kaže drug Ždanov, u našim školama se zanosilo »brigadno-laboratoriskim« metodom i »Dalton-planom«, pri čemu je uloga učitelja svođena na minimum, a učenici su sami određivali tok predavanja. U modi su bili »razbacani« udžbenici, odbačen je sistem petobrojnog ocenjivanja. Partija je ukinula te »novatorije«. Veoma »levičarske« po svojoj formi, one su na delu bile skroz reakcionarne i vodile ka likvidiranju škole.

Drugi primer navodi drug Ždanov iz oblasti umetnosti. U sovjetskom slikarstvu vladali su neko vreme snažni buržoaski uticaji, koji su istupali pod »najlevičarskijom« zastavom, davana su imena futurizma, kubizma, modernizma, »obaran« je »truleći akademizam«, proglašavano je novatorstvo.

»To novatorstvo, kaže drug Ždanov, izražavalo se u ludorijama, kada su crtali, na primer, devojku sa jednom glavom na četrdeset nogu, s jednim okom koje gleda u nas, a drugim — na Arzamas.

Čime se to sve svršilo? Punim krahom »novog pravca«. Partija je obnovila u punoj meri značaj klasičnog nasleđa Rjepina, Brjulova, Vereščagina, Vasnjecova, Surikova. Da li smo pravilno postupili kada smo očuvali riznicu klasičnog slikarstva i uništili likvidatore slikarstva?

Zar daljnje postojanje takvih »škola« ne bi značilo likvidiranje slikarstva? Zar je Centralni komitet, odbranivši klasično nasleđe u slikarstvu, postupio »konzervativno«, zar se nalazio pod uticajem »tradicionalizma«, »epigonstva« itd.? To je sušta besmislica!

Tako je i u muzici. Mi ne tvrdimo da je klasično nasleđe apsolutna kulminacija muzičke kulture. Kad bismo tako govorili, onda bi to značilo priznavanje da je progres završen sa klasicima. Ali klasični obrasci i dandanas ostaju nepremašeni. To znači da treba učiti i stalno učiti, uzimati iz klasičnog muzičkog nasleđa sve ono što je najbolje, što se u njemu sadrži i što je potrebno za dalji razvitak sovjetske muzike.

Naklapaju o epigonstvu i drugim svaštarijama, plaše tim rečima omladinu, da bi prestala učiti od klasika. Bacaju parolu da klasike treba prestići. To je, naravno, vrlo dobro. Ali da bi se klasici prestigli, treba ih stići, a vi isključujete stadij »stizanja«, kao da je to stepen koji je već premašen. I otvoreno da kažemo, ako hoćemo da izrazimo ono o čemu misli sovjetski gledalac i slušalac, onda nimalo ne bi bilo rđavo kad bi se kod nas pojavilo što više dela koja liče na klasična po svojoj sadržini i po formi, po sjaju, lepoti i muzikalnosti. Ako je to — »epigonstvo«, onda, možda, ne bi bilo sramota biti takav epigon!« (str. 141 — 142).

Zaklanjajući se iza pričanja o »novatorstvu« vrši se udaljavanje od prirodnih, zdravih normi muzike. U muziku, kaže drug Ždanov, sve više se ukorenjuju elementi grubog naturalizma, što pretstavlja bezuslovan korak unazad. Formalisti ignorišu neospornu okolnost da se svaki naturalni zvuk ne da preneti u muzičko delo.

Drug Ždanov s negodovanjem govori o praksi formalista koji svoja dela ispunjuju divljim, oštrim zvucima, sasvim neprihvatljivim za normalan muzički sluh.

»Treba reći otvoreno da je čitav niz dela današnjih kompozitora toliko zasićen naturalističkim zvucima, da to potseća, izvinite zbog grubog izraza, bilo na bormašinu, bilo na muzičku dušegupku. Prosto neizdržljivo, obratite na to pažnju!

Ovde počinje prelaženje u sferu iracionalnosti, prelaženje van okvira ne samo normalnih ljudskih emocija nego i normalnog ljudskog razuma« (str. 143).

Ali ne mogu se nekažnjivo ignorisati zakoni i norme po kojima se odvija muzičko stvaranje. Muzika se sveti onima koji pokušavaju da izvitopere njenu prirodu. »Ako muzika prestaje da bude sadržajna, visokoumetnička, ako postaje gruba, ružna, vulgarna, ona prestaje da zadovoljava zahteve radi kojih postoji, prestaje da bude muzika« (str. 143).

Mi smo, kaže drug Ždanov, za lepu, ukusnu muziku, za muziku sposobnu da zadovolji estetske potrebe i umetničke ukuse sovjetskih ljudi, koji su se izgradili u godinama sovjetske vlasti.

Narod ceni talentovanost muzičkog dela po tome koliko duboko ono odražava duh naše epohe, našeg naroda, koliko ga osećaju široke mase. Šta je to genijalnost u muzici? To nipošto nije ono što može da oceni samo mala grupa esteta-gurmana. Muzičko delo je utoliko genijalnije ukoliko je ono sadržajnije i dublje, ukoliko je veće po svome majstorstvu, ukoliko je sposobnije da oduševi veći broj ljudi. »Nije sve što je pristupačno — genijalno, ali sve što je istinski genijalno jeste pristupačno, i ono je utoliko genijalnije ukoliko je pristupačnije širokim masama naroda.«

Muzičko delo je utoliko veće, kaže drug Ždanov, ukoliko pokrene više žica u ljudskoj duši.

»Ako je kompozitor sposoban da izazove odjek samo jedne ili nekoliko ljudskih žica, onda je to malo, jer današnji čovek, naročito naš, sovjetski čovek, pretstavlja veoma komplikovan osećajni organizam. Dok su još Glinka, Čajkovski i Sjerov pisali o visokom razvitku muzikalnosti kod ruskog naroda, u to vreme, kad su oni o tom pisali, ruski narod još nije imao širokog razumevanja klasične muzike. Za vreme sovjetske vlasti muzička kultura naroda neobično se uzdigla. Ako se naš narod i ranije odlikovao svojom muzikalnošću, sada se njegov umetnički ukus obogatio proširenošću klasične muzike. Ako ste, međutim, dozvolili osiromašenje muzike, ako se pritom, kao što se dogodilo u Muradelijevoj operi, ne iskorišćuju ni mogućnosti orkestra ni sposobnosti pevača, onda ste prestali zadovoljavati muzičke zahteve svojih slušalaca. Kako poseješ, tako ćeš i požnjeti. Kompozitori koji su stvorili dela nerazumljiva narodu, neka ne računaju na to da će narod koji nije razumeo njihovu muziku, »dorasti« im jednog dana. Muzika koja je nerazumljiva narodu, nije mu ni potrebna. Kompozitori ne treba da okrivljuju narod, već sebe; oni su dužni da kritički prosuđuju svoj rad, da shvate zbog čega nisu ugodili svome narodu, zbog čega nisu zaslužili odobravanje naroda i šta treba uraditi da bi ih narod razumeo i odobrio njihova dela.

Eto u kome pravcu treba preinačiti svoje stvaranje« (str. 144).

Formalisti su se prikazivali kao nosioci visokog profesionalnog majstorstva u muzici. Drug Ždanov razgolićuje tu ružnu i smešnu pretenziju. Formalistička izopačavanja, osiromašujući muziku, povlače za sobom opasnost da se izgubi profesionalno majstorstvo. U vezi s time drug Ždanov se zadržava na raširenoj zabludi da je tobože klasična muzika običnija, a ova nova — komplikovanija i da komplikovanje tehnike u savremenoj muzici pretstavlja tobože korak napred, jer svaki razvitak ide od običnog ka složenome. Drug Ždanov raskrinkava netačnost takvih argumenata. »Nije tačno — kaže on — da je svako komplikovanje ravno porastu majstorstva. Ne, nije svako. Ko smatra svako komplikovanje progresom, taj duboko greši« (str. 145).

U ruskom književnom govoru, navodi primer drug Ždanov, zamena ruskih reči stranim rečima vodila je komplikovanju jezika, ali se to nikad nije smatralo progresom jezika. Tako je i u muzici.

»Pod maskom čisto spoljnjeg komplikovanja metoda kompozicionog stvaranja skriva se tendencija za osiromašenjem muzike. Muzički jezik postaje bezizrazan. U muziku se unosi toliko grubog, vulgarnog, toliko lažnog, da muzika prestaje da odgovara svojoj nameni — uživanju u njoj. Ali zar estetski značaj muzike treba da se odbaci? Zar se u tome sastoji novatorstvo? Ili muzika postaje razgovor kompozitora sa samim sobom? Pa zašto onda da se nameće narodu? Ta muzika pretvara se u antinarodnu, odveć individualističku i doista narod ima pravo da prema njenoj sudbini bude i ostane ravnodušan. Ako se traži od slušaoca da veliča grubu, neukusnu, vulgarnu muziku, zasnovanu na atonalnostima, na sve samim disonansama, kad konsonansi postaju redak slučaj, a nepravilne note i njihovo usklađivanje — pravilo, onda je to direktno odudaranje od osnovnih muzičkih normi. Sve ovo, skupa uzeto, preti likvidacijom muzike isto onako kao što kubizam i futurizam u slikarstvu ne pretstavljaju ništa drugo nego smernicu za uništavanje slikarstva. Muzika koja naročito ignoriše normalne ljudske emocije, koja vređa psihiku i nervni sistem čoveka, ne može biti popularna, ne može da služi društvu« (str. 145).

Otstupanje od normi muzičke umetnosti sastoji se i u odricanju savremenih kompozitora od melodije kao najbitnijeg elementa svakog muzičkog dela. Današnju muziku, kaže drug Ždanov, karakteriše jednostrano oduševljavanje ritmom na štetu melodije. Ali muzika donosi zadovoljstvo samo onda kada se svi njeni elementi — melodija, pevanje, ritam — nalaze u određenoj harmoničnoj usklađenosti. Međutim, jednostrano oduševljavanje za jedan elemenat muzike na račun drugog dovodi do narušavanja pravilnog uzajamnog dejstva raznih elemenata muzike.

Drug Ždanov pominje takva otstupanja od normi muzičke umetnosti, kao što je nekorišćenje muzičkih instrumenata u svoju namenu, kada se, na primer, klavir pretvara u udarni instrument. Na račun jednostranog razvitka instrumentalne muzike smanjuje se uloga vokalne muzike. Vokalna muzika sve manje vodi računa o zahtevima normi vokalne umetnosti.

Otstupanje od normi muzičke umetnosti, kaže drug Ždanov, pretstavlja narušavanje ne samo osnova normalnog funkcionisanja muzičkog zvuka, nego i osnova fiziologije normalnog čovekovog sluha. Međutim treba imati na umu da loša, disharmonična muzika nesumnjivo narušava pravilnu psiho-fiziološku delatnost čoveka.

U zaključnom delu svoga govora drug Ždanov izvodi sledeće zaključke:

»Treba obnoviti u punoj meri značaj klasičnog nasleđa, treba obnoviti normalnu ljudsku muziku. Treba podvući opasnost likvidacije koja preti muzici od strane formalističkog pravca, i osuditi taj pravac kao herostratski pokušaj da se uništi hram umetnosti koji su podigli veliki majstori muzičke kulture. Potrebno je da se svi naši kompozitori preinače i da se okrenu svome narodu. Potrebno je da svi oni vode računa o tome da će naša partija, izražavajući interese naše države, našeg naroda podržavati samo zdrav, progresivan pravac u muzici, pravac sovjetskog socijalističkog realizma« (str. 146).

Dva veoma odgovorna zadatka stoje pred sovjetskim kompozitorima. Glavni zadatak sastoji se u tome da se razvija i usavršava sovjetska muzika. Drugi je zadatak u tome da se brani sovjetska muzika od elemenata buržoaskog raspadanja koji u nju prodiru.

Ne treba zaboravljati, veli drug Ždanov, da je SSSR istinski čuvar

POZORIŠTE

MARGINALIJA UZ JEDNU DILETANTSKU PRETSTAVU

Bilo je to petog maja, u sredu. Radiostanice saopštile su da su fašisti u Grčkoj izvršili smrtnu kaznu nad sto pedeset i dva borca koji su se borili za slobodu svoga naroda Radio London sem toga je dodao da je britanski ministar spoljnih poslova uputio atinskoj vladi »protestnu notu« zbog njene nehumanosti.

Čovek nema, niti može imati bilo kakve iluzije u pogledu cinizma američkih imperijalista i njihovih laburističkih službenika — ali ima prava da pomisli da ipak postoji neka granica bestidnosti. Bolje rečeno: čovek zna da ne postoji takva granica, ali mu je nekako mučno kada vidi da zaista nema granice u bestidnosti laburističkog morala, koji se sastoji u čitanju molitve nad žrtvama koje su pobili plaćenici tih istih »humanista«. Nama je teško i da zamislimo život u jednom društvu gde vlada takav čudovišan moral.

Te večeri prisustvovao sam premijeri drame Konstantina Simonova »Ruski ljudi« u zagrebačkom Malom kazalištu.Pretstava je bila priređena u okviru Majskog festivala Narodne studenske omladine Zagrebačkog sveučilišta. Reditelj je bio Bogdan Jerković, student filozolije. Scenografski posao obavili su studenti Akademije likovnih umetnosti, a glumci i glumice bili su isto tako studenti Filozofskog Prirodoslovnog — Matematičkog, Medicinskog fakulteta, studenti ekonomije, agronomije, tehnike. Dakle: obična diletantska pretstava. Jedna od onih mnogobrojnih kakve priređuju, iz dana u dan, naša radnička kulturno-umetnička društva.

Još pod utiskom vesti o poubijanim borcima za slobodu u Grčkoj, dok sam sedeo u dvorani Malog kazališta, video sam iz još jedne perspektive potresnu veličinu svega onoga što je za nas, kod nas već obična svakidašnjica. Imao sam osećanje da bi trebalo uvek ponovno svakog potsećati i nikad ne zaboravljati ono čega kod nas više nema, da bismo što bolje mogli oceniti ono što već imamo.

Majski festival Narodne studentske omladine Zagrebačkog sveučilišta samo je nastavak prvomajskog festivala svih radničko-kulturno - umetničkih društava u Zagrebu. U toku meseca aprila ove godine održavana je smotra dvadeset tri kulturno-umetnička društva i grupa sa oko 3.000 izvođača. Članovi tih društava i grupa — to su ljudi čija je osnovna delatnost neposredno ili posredno vezana za materijalnu proizvodnju. To su radnici, seljaci, nameštenici. Umetnost nije njihov životni zadatak, oni nisu umetnici po zanatu. Oni su diletanti.

Diletantizam sam po sebi nije ništa novo. Ali diletantstvo je kod nas dobilo nov značaj, karakter i sadržaj — to je jedna forma kulturnog stvaralaštva masa.

Glavna je karakteristika amaterstva kod nas što su njegovi nosioci — radni ljudi, sam narod.

Amaterski ili diletantski rad na umetnosti kod nas — to je jedna od živih veza između narodnih masa i prave umetnosti. O tome govori činjenica što je ove godine na Majskom festivalu samo u Zagrebu stupilo 15 dramskih družina uglavnom sa pretstavama koje su ispunjavale celo veče. Ova činjenica govori da znatan broj zagrebačkih radnika i nameštenika aktivno učestvuje u rešavanju problema scenske umetnosti i da desetine hiljada radnih ljudi prate te napore kao gledaoci.

Narodna studentska omladina Zagrebačkog sveučilišta pokazala je svojim prikazom drame »Ruski ljudi« da jedna dobra diletantska pretstava može imati svoju osobenu čar. Diletantski prikaz, čak i kada je srednjeg kvaliteta, može često da odiše autentičnom svežinom koju i dobri profesionalni glumci teško postižu.

Odmah u početku prijatno je iznenadilo što su se glumci kretali na pozornici prirodno, bez ikakve ukočenosti. Možda se ne varam što to ne pripisujem samo njihovoj glumačkoj obdarenosti. Preduslov za takvu sigurnost je svest što su oni svuda svoji na svome. Glumcima je idejni sadržaj komada bio tako blizak da su se oni lako uživeli u radnju i likove. Bilo mi je jasno, gledajući ovu pretstavu, šta je to što tako često nedostaje i sasvim dobrim pretstavama po našim pozorištima: to je ljubav kojom su studenti — diletanti ostvarili svoje uloge, to je taj oduševljeni i ozbiljni odnos prema ideji komada koji isključuje svaku afektaciju i želju glumaca da se pojedinačno, na račun drugih istaknu. »Ruske ljude« prikazao je ansambl u kojem je svaki pojedinac podredio svoju igru ideji drame, celini. To svedoči da nikakva rutina nije u stanju da nadoknadi izvornu ljubav prema delu, ma da je jasno da ta ljubav mora da bude potkrepljena talentom i znanjem.

Samo se po sebi razume da je takva ljubav samo preduslov za ozbiljan, predan i plodan rad. U igri zagrebačkih studenata svaka je scena bila savesno obrađena. Počevši od scenografa, studenata profesora Babića, do reditelja Bogdana Jerkovića, koji je i sam igrao u komadu, i do najmanjih uloga, pojava svakog pojedinca bila je sugestivna,

Naročito treba istaći glumu Bogdana Jerkovića i Liljane Generi, Oni su uspeli da ostvare likove sovjetskih boraca kod kojih se sve što je lično, individualno, podređuje opštem zadatku, a taj opšti zadatak je borba na život i smrt, borba za sovjetsku domovinu. Sa istim poletom ostvarili su svoje uloge Ljerka Kuntić kao mati komandanta, Milivoj Pilja kao vojni hirurg, a za njima mogla bi se nabrajati i imena svih ostalih glumaca — diletanata.

Neosporno je da je ova pretstava nosila elemente amaterstva i diletantizma i da je imala nedostataka usled nedovoljnog majstorstva. Prema amaterskoj pretstavi moramo imati drukčiji kriterij nego prema pretstavi jednog stalnog umetničkog ansambla. Ali gledajući »Ruske ljude« u prikazivanju studenata — amatera, gledalac je imao utisak da nestaje rampe između onog pravog herojizma koji se prikazuje na pozornici i publike koja shvata taj pravi herojizam, i zbivanja na sceni doživljuje kao svoja sopstvena.

Ervin ŠINKO

Odjek književnih novina u prijateljskim zemljama

»Literaturen front«, organ Saveza književnika Bugarske, u jednom od svojih poslednjih brojeva preneo je iz »Književnih novina« uvodnik Jovana Popovića »O delima, merilu i kritici«.

Varšavski nedeljni list »Odradzenie« preneo je članak Miroslava Krleže »Upućuju nas u Aziju«, kao i srednjovekovni crtež za fresku iz XII stoleća, objavljen u »Književnim novinama«.

Isti Krležin članak prenela je u svom drugom broju »Današnja Jugoslavija«, organ Saveza prijatelja Titove Jugoslavije u Pragu.

OSVRTI NA KNJIGE

Erih Koš: „U vatri"

IZDANJE »PROSVETE« — BEOGRAD

Erih Koš je počeo objavljivati pripovetke posle oslobođenja. Njegova prva objavljena pripovetka ukazivala je na pisca koji ima zrelosti u stilu, u književnoj izražajnosti. Ukazivala je i na to da je proces njegovog književnog stvaranja prošao kroz bogatu literaturu.

Već prve objavljene pripovetke Eriha Koša pobuđivale su da se o njima kritički govori i diskutuje. I to da se govori odmah, dok je ovaj mladi pisac u prvim fazama književnog stvaranja i dok primedbe na njegov rad mogu biti od efikasne koristi. Zbirka prvih njegovih proznih radova koja je objavljena u »Prosveti« daje prilike za to.

Ova zbirka sadrži motive iz narodnooslobodilačkog rata ispričane i opisane najviše na anegdotski način. Pisac je sabirao momente i doživljaje iz rata prema svojim ličnim impresijama, ne uzimajući iz događaja i doživljaja ono što je tipsko, ono što bi u krupnijim crtama karakterisalo narodnooslobodilačku borbu i čoveka u njoj.

Koša privlači kao pisca specifičnost, a ponegde i bizarnost događaja i doživljaja. On voli da priča o onom što je ostalo nerazjašnjeno i zagonetno u svesti onih koji su nešto izuzetno i neočekivano doživeli. On u odabiranju motiva ima izvesnu intelektualnu i artističku sladokusnost. Njemu se, na primer, dopadne alegorična slika »Kao vuci«. I stavljajući tu alegoriju u naslov izaziva idejnu nejasnost u obradi motiva. Ili motiv priče »U snegu«, gde jedna baba sa neobjašnjivom mržnjom zavodi borce, voda ih krivim putem, da na kraju ostane u snegu sama, pusta, kao nerešljiva zagonetka.

U zbirci su motivi iz narodnooslobodilačke borbe, ali nema u njihovoj obradi vatre, one poletnosti za podvigom koje su pokazale naše narodne mase u sukobu sa neprijateljem. Ne pokazuje se izrazito ona pokretačka snaga visokog rodoljublja i svesti o ciljevima narodnooslobodilačke borbe koja je živela u svakom borcu. Otsustvo te pokretačke snage najjasnije je pokazano u pripovetci »Kraj pete čete«, u kojoj je prepričano opisan jedan herojski podvig boraca iz redova narodnooslobodilačkog pokreta. Četa se baca na Italijane nekako stihiski, vođena nepodoljivošću sukoba, bujicom osvete. Pokretačka snaga te herojske čete objašnjena je refleksijom komandanta koji je opisao podvig time da »ljudi imaju često snage da se tako žrtvuju svesno idući u vatru« a da se dešava da »zaista u neku jedinicu uđe đavo te joj niko ništa ne može i ona se po vrednosti daleko odvoji od drugih«.

Otsustvo prikaza masovnih napora i onih velikih motiva koji su pokretali narodne mase u borbu, zatim žive, organizovane spone masa sa komandantima, rukovodstvom čine da su fragmentarni opisi pojedinih momenata iz narodnooslobodilačkog rata slični opisima onih klasičnih pisaca koji su ilustrovali epizode iz napoleonovskih ratova. Narodne mase su u zbirci Eriha Koša isuviše date u položaju nesvesnog učesnika u ratu. Rat se tu sručio kao tuča koja uništava imovinu seljaka, a seljak se našao u čudu kako odoleti nepogodi. Ne javlja se iz naroda nijedan svestan lik u kome je ocrtana borba naroda sa okupatorom, borba izražena u najuzvišenijem i najpožrtvovanijem samoodricanju, u nepomirenosti sa ropstvom, u mržnji prema fašizmu, narodnim izdajnicima, dželatima i slugama imperijalizma.

Otsustvo patosa i sadržine narodnooslobodilačkog rata iz ove zbirke imalo je posledica na obradu i motive još nekih pripovedaka Eriha Koša koje sadrže događaje od krupnijeg značenja za karakteristiku fašističke okupacije i okupatora. Izvesni takvi događaji iz rata izgubili su u opisu od oštrine, brutalnosti, surovosti i tragičnosti. Tako je znatno oslabljena impresija o koncentracionom logoru u pripovetci »Na osinjaku« time što je ličnost upravnika logora prikazana hroničarski, sa isticanjem crta dosade i pasivnog psihološkog meditativnog učestvovanja u vlasti kod čoveka koji je i po svome položaju i svome učešću u fašističkom teroru svirepi zločinac. Sliku »osinjaka« vidimo samo iz njegovog unutrašnjeg doživljavanja logora kao takvog. Tako i u događaju sa streljanjem Jevreja na Taš Majdanu prikazanim u pripovetci »Na Taš Majdanu« poenta nije stavljena na samo izvršenje zločina, na fašistički bezdušni metod istrebljivanja Jevreja. Tu je Koša kao pisca opet povela zanimljivost misli da čovek nekiput ide u smrt kao mušica u plamen zaslepljena svetlošću.

Koš je upotrebio dva metoda pripovedanja: jedan kada se opis nekog događaja dobije posredno putem kazivanja očevidca koji je impresioniran tim događajem i drugi kada se događaj priča neposredno, u toku svoga zbivanja. Onaj prvi je nesumnjivo slabiji, a taj je u zbirci upotrebljen najviše kada se ticalo borbi i boraca. U pripovetci »U vatri« smrt Ilije kuvara ne potresa, ne daje uzbudljivosti proživljavanju njegove odluke, jer ona nema svoje raščenje, vidimo je samo u dalekim konturama. Takođe i pripovetka »Prvi Rus« koja je i feljtonski napisana ne vezuje nas za junaka pripovetke, jer ga ne vidimo u životu, neposrednoj pretstavi, u akciji, u odnosima sa našim borcima.

Erih Koš je pokazao više pripovedačkog uspeha kada je priču razvijao sa direktnim opisivanjem događaja. Pripovetka »U zlom selu« najviše se ističe živom pretstavom događaja, uzbudljivim situacijama, živopisnom slikom radnje i ljudi. Bahatost četnika, pir, gozba i zulum pljačkaša, dati su u jakoj, istinskoj ilustraciji. Ubistva, premlaćivanje seljaka kao dodatak gozbi koja je pravo životinjsko ždranje, imaju svoje životne akcente u promenama situacija koje daje selo uzmućeno naglim, bučnim i divljim upadom četnika.

Koš ima kao pripovedač jednu osobinu koju književno neguje. On u svojoj pripovetci drži lik čoveka pod projektorom prirode. Osvetljava ga sa svih strana, stvara oko njega senke i polusenke, teži da ga potpuno uskladi sa svetlosnim i atmosferskim prilikama u prirodi. Priroda koju Koš raskošno prikazuje u slikovitim literarnim impresijama, pokoji put ne dopušta da se doživi čovek, ili da se jasnije, ubedljivije upije istina o životu koji izbija iz nekog događaja. Okvir je toliko nadjačao motiv u pripovetci »Na osinjaku« da je atmosfera oko koncentracionog logora postala elegična, a lik šefa logora, koji je i inače ocrtan nostalgijom i bojama usamljenosti, dobio je u tom okviru i izvesnu romantičnost. Zbog ove velike naklonosti pisca prema slikanju prirode i boja u prirodi ušla je u ovu zbirku i priča »Lovac« koja je pretežno u doživljavanju dramatičnosti ambijenta prirode koju pruža lovačka borba sa divljom zveri u kritičnim situacijama, u opasnostima za život. U priči »Suha« došlo je do izraza putopisno raspoloženje Eriha Koša u prirodi, njegove naklonosti prema motivu izgubljenosti u prašumi u kojoj su osenčeni ostaci misteriozno popaljene kuće sa dva zagonetna leša. Podneblje suše zajedno sa rečnim koritom obojeno je štimungom smrti.

Erih Koš stoji u ovim svojim prvim pripovetkama pred problemom obrade tema. Još ne pokazuje vičnosti u razvijanju radnje, a naročito ne u motiviranju postupaka svojih ličnosti. U pripovetci »Na rubu šume« ličnost starice ostaje ocrtana kroz akciju i događaje u jednom potezu koji je izveden jednoliniski, bez unutrašnjih psihičkih osvetljavanja. Ona je nema, bezglasna na svome životnom putu. U pričama Eriha Koša ne vidi se dovoljno živ čovek, njegova realna, aktivna ličnost. On je u pričama ocrtan nagoveštavano, negde i kao senka i kao silueta, a gotovo uvek prikazan u drugom planu pod dominirajućom slikom prirode. Zbog toga u velikim delovima efekt priče Eriha Koša je književni i artistički.

Erih Koš pokazuje u ovim prvim pričama jednu osobinu koja je vrlo istaknuta. Njegov stil je pun slikarskih elemenata. Slike kao što je na primer ova: »Kao strela, poletela je odnekud ptica ka glogovom grmu, ali je ugledala nas i prnula natrag u vazduh. Tako je veselo i drsko cijuknula i mimo nas strmoglavila se i zaronila u more vazduha i svetlosti pod nama«, čine njegov stil vrlo plastičnim. On ima vrlo razvijeno umetničko osećanje svetlosti. On daje impresivne pretstave prelamanja svetlosti u prirodi, tada kada ih ne režira u cilju pojačavanja stilskih artističkih efekata. On daje i slikovite opise atmosfere, na primer primorske žege u priči »Stari Grbić«, pejsaže usijanog kamenjara sa čempresima, kao i u drugim pričama terena kojim su borci prolazili. Stil u ovoj zbirci prikazuje pisca koji ima ukusa i razvijenog osećanja lepote. Taj stil je uvek modeliran, literaran i nije bledo apstraktan. U njegovoj slici ima i sažetosti kompozicije. Jedna rečenica kadra je da ilustruje atmosferu događanja. »U šljivaku zašušta lišće, otkidoše se i tiho udariše o zemlju nekoliko sasušenih šljiva, a odozdo, od škole, gde je već počeo dernek čuje se pesma i bljesnuše crveni ognjevi«.

Zbirka Eriha Koša je u motivima fragmentarna i nema jake unutrašnje povezanosti. A celina je zbog značaja tema i događaja iz narodnooslobodilačke borbe krupan činilac za impresiju čitaoca. Koš je kao pripovedač u prvom razvitku. Od njega se mogu očekivati i književni radovi većeg obima. Da bi došao do trajnijih, uticajnijih i značajnijih književnih ostvarenja morao bi osnovu procesa svoga književnog stvaranja staviti više i dublje u život naroda.

Veljbor GLIGORIĆ

SJEĆANJE NA SLIKARA IVA NOVAKOVIĆA

Prvi put sreli smo se jednog jesenjeg jutra 1925 godine u tamnom vlažnom hodniku stare zgrade Umjetničke škole u Beogradu. Vitak, visok mladić, slabo odeven, sa kačketom na glavi, povijen u plećima i bled. Na čitavoj njegovoj pojavi isticala su se naročito dva velika tamna oka, duboka i topla, iz kojih su meko zračili prigušena čežnja i bol — i nešto vrlo blisko i milo — nešto čisto, što je na prvi pogled osvajalo — i rušilo sve konvencionalne pregrade između njega i okoline. Postali smo odmah dobri drugovi i takvi smo ostali sve do njegove smrti.

Ivo Novaković rodio se u malom selu Mišići, kod Sutomora, u siromašnoj pečalbarskoj porodici. Otac mu je stalno radio i boravio u Carigradu, odakle je slao novčanu pomoć. Za vreme četvorogodišnjeg školovanja u Beogradu, živio je Ivo Novaković vrlo oskudno. Stanovao po vlažnim udžericama periferije, a hranio se po čokadžinicama, vječito u društvu sa testerašima, nosačima, kočijašima i sirotinjom. O tim ljudima govorio je s mnogo saučešća i topline. Nekoliko puta prekidao je školovanje zbog bolesti. Jednoga dana pao je na vrhu strme ulice Marka Kraljevića, propljuvao krv i morao da napusti Beograd na duže vrijeme. Školu je ipak završio za četiri godine. Ljetnji odmor provodio je u svom siromašnom kraju na Jadranu, zauzet najviše radom na kulturno-političkom podizanju sela. U Mišićima je osnovao prvu biblioteku i čitaonicu koju je nazvao »Iskra«.

Od prvog dana svoje nastavničke službe Ivo čvrsto se povezuje s naprednom omladinom i radničkim pokretom. Aktivno pomaže sve poduhvate omladinaca, učestvuje živo u svim akcijama protiv starog sistema Glavnjače, zalažući se uvijek sav bez ostatka onako kako je to samo on znao i mogao, za pravednu stvar. U borbi s direktorima gimnazija, eksponentima nenarodnih režima i nazadnim profesorima s gazdinskim čaršijama i policijom, on je sagorijevao. Progonili su ga iz mjesta u mjesto, ali to ga ni za tren nije zbunilo, niti zadržalo na njegovom putu, putu pravog borca.

Nikada neću zaboraviti jedan momenat iz našeg života u Umjetničkoj školi, koji živo ocrtava lik Iva Novakovića. U školu je, ko zna kakvim kanalom, bio dospio kao đak i neki Martin Džavić, po godinama mnogo stariji od nas, kolos od čovjeka, moralno vrlo problematičan tip. Jednoga dana, taj Martin podmuklo je ubo nožem u plećku jednog od naših drugova, sada poznatog slikara. Svi mi bili smo preneraženi i protestovali bučno. Jedini Ivo, mršav, slab i goloruk, ne razmišljajući ni trenutka, jurnuo je na kolosa. I — kolos je pred razgnjevljenim čovjekom počeo da uzmiče prema vratima. Eto, takav je bio Ivo Novaković. Vječito spreman da za druga da i krv, vječito gotov da i život položi za pravednu stvar.

U borbi za slobodu i nezavisnost svoga naroda, on ga je i položio prvih dana ustanka 1941 godine. Ne vodeći nimalo računa o sebi, zaokupljen jedino dubokom mržnjom prema neprijatelju, koji je krvnički upao u našu zemlju, jurnuo je na čelu svoga malog odreda protiv uperenih cijevi italjanskih fašista i herojski pao pogođen metkom u stomak.

O Ivu Novakoviću kao umjetniku teško je govoriti. On ne pretstavlja završenu umjetničku fizionomiju. Po prevashodstvu borac on je na umjetnost gledao kao na sredstvo u borbi za ostvarenje najuzvišenijih opštečovječanskih ideala. Kao čovjeku akcije, umjetnost mu je u ono vrijeme izgledala nedovoljno efikasno oružje, za čije sistematsko oštrenje i usavršavanje on nije imao vremena.

Vidio sam nekoliko njegovih kompozicija koje prikazuju demonstracije u Podgorici. Vrlo hrabro, kao što je i sve preduzimao, Ivo se uhvatio u koštac sa složenim problemom kompozicije masa u pokretu. Nedostaci su očigledni, ali — motiv je neposredno doživljen i osnovni utisak neodoljivo se prenosi na gledaoca. Iz čitave slike osjeća se čovjek, čovjek živoga temperamenta, koji još ne vlada dovoljno svojim zanatom, ali — umjetnik neosporan. Iz nekoliko drugih njegovih kompozicija, koje ilustruju bijedu i neimaštinu sirotinje, zrači kao i sa njegovog lica široka ljubav prema čovjeku koji pati.

Našoj javnosti malo su poznate slike Iva Novakovića. I koliko ih ima sačuvanih kod njegovih drugova one malo mogu reći o Ivu. O njemu kao slikaru može se sa sigurnošću tvrditi da je bio nesumnjiv slikarski talenat, koji u uslovima života u bivšoj Jugoslaviji, tamnici svega poštenog i naprednog, nije mogao doći do svog punog izražaja. Protiv tih uslova moralo se buniti čitavo biće svakog poštenog i nesebičnog čovjeka. Protiv tih uslova, protiv neprijatelja naših naroda unutarnjih i spoljnih, za punu slobodu čovjeka, za bolji, sunčaniji i srećniji život dao je Ivo Novaković sve što je imao.

Branko ŠOTRA

ČITAJUĆI STRANE LISTOVE I ČASOPISE

„MASSES AND MAINSTREAM"

Iz ekonomskih razloga i kao praktična posledica američke demokratije i njenog principa »jednakih mogućnosti«, u nemogućnosti da izdrži borbu sa vlasnicima štamparije, industrijom papira i monopolističkom organizacijom koja rastura štampu, morao je pre nekoliko meseci da obustavi dalje izlaženje jedan od najstarijih američkih književno-političkih časopisa »New masses« koji je, u toku trideset i sedam godina od svog osnivanja, uspeo da okupi sve što je u intelektualnom i političkom svetu Amerike bilo najnaprednije, najtalentovanije i najpoštenije. Još pred prvi svetski rat, u doba besomučnih napada na radničku klasu i za vreme divljačke hajke na radničke i napredne organizacije, — što u Americi nije novost niti izum Renkinovog komiteta — »New masses« je preko svojih stubaca hrabro napadao američku reakciju. Sarađujući na ovome listu, vaspitali su se i stekli popularnost najbolji američki književnici.

Američka reakcionarna štampa nekulturnim i sarkastičnim komentarima propratila je bila ovu vest i more žuči sasula na jedini američki napredni i kulturni časopis za koji je računala da je smrtno ranjen i da više neće moći da se brani.

Međutim, »New masses« javio se ponova — ovog puta kao mesečnik, bolje uređivan i bolje opremljen no ranije, ujedinjen sa časopisom »Mainstream« koji je izlazio povremeno.

U uvodnoj reči redakcije — koju, pored ostalih, sačinjavaju književnici Hovard Fast, Ben Fild, i Barbara Džils — kaže se da su radosni i zlobni komentari reakcionarnih i profašističkih američkih pisaca bili preuranjeni. Časopis se opet pojavio ali ne kao utvara. On će izlaziti kao mesečni časopis, razvijajući tradiciju »New massesa« i sjedinjujući je s novim književnim postignućima »Mainstreama«. »Mi nismo pregrupisali snage da bismo se povukli iz borbe, nego da bismo je vodili sa još većom odlučnošću i pouzdanjem.«

»Mi se pojavljujemo u teškom času — kaže se dalje u uvodnoj reči. — Pripreme za rat protiv Sovjetskog Saveza i novih narodnih demokratija prešle su fazu hipokritskog prikrivanja. Graditelji ove očajničke strategije, upravljači kapitalizma koji propada, pretvaraju zemlju slobode u zemlju hajki na veštice u kojoj FBI (Federal biro of investigejšn) nasleđuje funkcije Gestapo-a, a komitet za ispitivanje protivameričke delatnosti ispituje naše mišljenje na antikomunističkim stavovima »Majn kamfa«.

U vreme ogorčene hajke koju Volstrit vodi protiv američkog naroda i miroljubivih naroda ostalih zemalja, urednici časopisa, svesni svoje dužnosti da se odupru i da se bore, kao svoj specifični zadatak označuju borbu na frontu kulture, na idejnom planu. To nije periferiski front — kažu oni. Kontrola mišljenja koju zavodi američka reakcija po ugledu na nemačke spaljivače knjiga ima za cilj da glajšaltuje umetnike i da uništava njihovu stvaralačku snagu. Poštenje i sloboda već su prokaženi u sredini koju kontrolišu monopoli i treba da budu prognani iz američkog života, a napadi na napredne filmske umetnike u Holivudu, na Hovarda Fasta, na velikog crnačkog glumca i pevača Paula Robsona, već pretstavljaju pripreme za uspostavljanje koncentracionog logora za istinsku američku umetnost.

»Mi ne smatramo da su naše pozicije samo u defanzivi — zaključuju urednici. — Pokret narodnog otpora mora da afirmira i progresivna kulturna postignuća. Mi moramo da pevamo naše vlastite pesme i da pričamo naše pripovetke. Umetnost, čiji su koreni u američkoj stvarnosti, treba da se suprostavi banalnosti i izopačenosti kasa-kulture. Naučnici treba ponovo da preuzmu laboratorije od militarista i industrijalaca. Kultu brutalnosti i besmisla želimo da suprostavimo ljubav prema narodu i istini. Varvarstvu »Džim Kroa« (nepisanom zakonu rasne diskriminacije) i antisemitizmu suprotstavićemo ljubav prema pravdi«.

E. K.

IZ KINESKE GRAFIKE

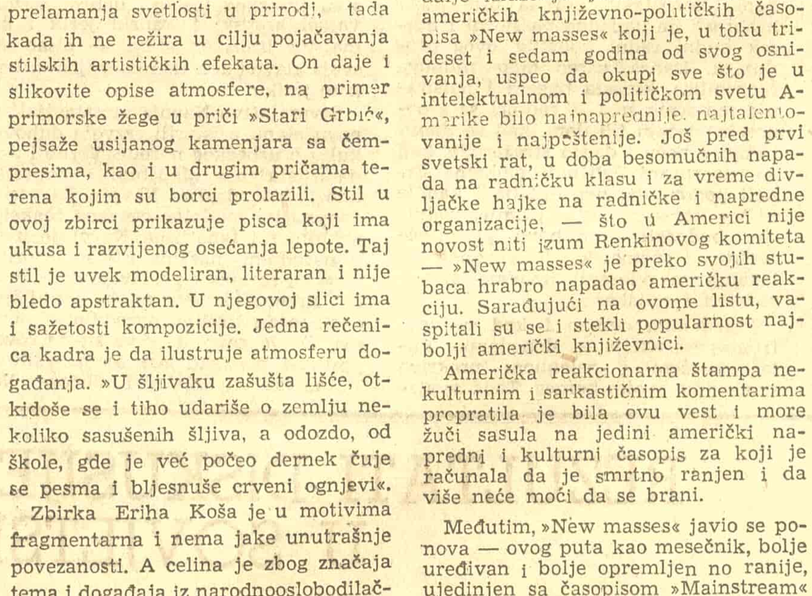

Ku Juan: REGISTRACIJA BRAKA

opšteljudske muzičke kulture, isto onako kao što je u svakom drugom pogledu oslonac ljudske civilizacije i kulture, koji se suprotstavlja buržoaskom raspadanju i dezorganizovanju kulture. Treba imati u vidu da tuđi buržoaski uticaji s one strane granice nalaze i nalaziće odjeka kod ostataka kapitalizma u svesti nekih pretstavnika sovjetske inteligencije, ostataka koji se izražavaju u neozbiljnim i glupavim težnjama da riznicu sovjetske muzičke kulture zamene bednim dronjcima današnje buržoaske umetnosti. Zbog toga ne samo muzičko, nego i političko uvo sovjetskih kompozitora treba da bude vrlo osetljivo. Povezanost stvaralačkih radnika sovjetske muzičke umetnosti sa narodom treba da bude prisnija nego ikad ranije. Muzički »osluh na kritiku« treba kod njih da bude veoma razvijen. Zadatak se sastoji ne samo u tome da se sprečava prodiranje buržoaskih uticaja u sovjetsku muziku Zadatak se sastoji i u tome da se učvrsti nadmoćnost sovjetske muzike, da se stvori moćna sovjetska muzika, koja će obuhvatati sve što je najbolje iz prošlosti u oblasti razvitka muzike, da se stvori muzika koja će odražavati današnjicu sovjetskog društva i moći još više uzdići kulturu našeg naroda i njegovu komunističku svest.

Drug Ždanov završio je svoj govor vatrenim pozivom, upućenim sovjetskim kompozitorima:

»Drugovi, mi hoćemo, mi vatreno želimo da steknemo svoju »moćnu šačicu«, mi želimo da ona bude mnogobrojnija i jača nego ona koja je nekad zadivljavala svet svojim talentima i proslavila naš narod. Da biste postali jači, treba da odbacite sa svoga puta sve što vas može oslabiti, i da odaberete samo ona oruđa koja će vam pomoći da postanete snažni i moćni. Ako do kraja iskoristite genijalno klasično muzičko nasleđe i istovremeno ga razvijete u duhu novih potreba naše velike epohe, vi ćete postati sovjetska »moćna šačica«. Mi želimo da zaostajanje, koje vi sad preživljujete, bude čim pre savladano, da se što skorije preinačite i pretvorite u slavnu kohortu sovjetskih kompozitora — u ponos čitavog sovjetskog naroda« (str. 147-148).

* * *

U odluci o Muradelijevoj operi »Veliko prijateljstvo« CK SKP(b) poziva sovjetske kompozitore na polet u njihovom stvaralačkom radu, na stvaranje dela visokog kvaliteta i velike vrednosti u svima oblastima muzičkog delanja, dela koja će biti dostojna sovjetskog naroda. Ta odluka oduševljava radnike sovjetske muzike i svih oblasti sovjetske umetnosti za stvaralačke napore u ime procvata sovjetske kulture.

Dubko usvajanje odluke CK SKP(b) i njeno pretvaranje u život-dužnost je i obaveza svih stvaralačkih radnika sovjetske umetnosti.

Veliku pomoć u ostvarivanju toga veoma važnog zadatka pružiće materijal sa savetovanja sovjetskih muzičara, koje je održano u CK SKP(b).

Taj materijal pretstavlja dragocenu vrednost za radnike svih oblasti sovjetske kulture. Bogata teoretska sadržina u izlaganjima druga Ždanova baca jasnu svetlost na korenite probleme razvitka sovjetske umetnosti. Pretstavljajući sjajnu primenu marksističke dijalektike na analiziranje problema jedne od oblasti umetničkog stvaranja, izlaganja druga Ždanova sadrže važna uputstva za razrađivanje sovjetske estetike.

Teoretske postavke koje je razvio drug Ždanov imaju ogroman značaj za sve oblasti ideološkog rada. Njegovi govori na savetovanju sovjetskih muzičara su obrazac za sprovođenje principa partijnosti u analiziranju i rešavanju složenih pitanja umetničkog stvaranja.

Proučavanje materijala sa ovog savetovanja pomoći će radnicima sovjetske muzike da uspešno izvrše odluku CK SKP(b), donesenu povodom opere »Veliko prijateljstvo« od V. Muradelija, da sovjetska muzička kultura krene napred.

URENICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE«
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.